

Regional analyse for Årdal 2014

Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier

KNUT VAREIDE & MARIT O. NYGAARD

TF-notat nr. 69/2014

Tittel: Regional analyse for Årdal 2014
Undertittel: Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier
TF-notat nr: 69/2014
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit O. Nygaard
Dato: 16. januar 2015
ISBN: 978-82-7401-765-8
ISSN: 1891-053X
Pris: 150,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Framsidedfoto: Illustrasjon Vareide/Nygaard
Prosjekt: Regionale analyser 2014
Prosjektnr.: 20140170
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Årdal kommune

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

I notatet gis en beskrivelse av utviklingen i Årdal, med hensyn til befolknings- og næringsutvikling. Sammenhengene og drivkreftene blir analysert ved bruk av Attraktivitetsmodellen. Notatet beskriver også utdanningsnivået i befolkning og næringsliv, og gir resultatene fra NHOs NæringsNM.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge, som er utført av Telemarksforskning i 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Modellen er videreutviklet vesentlig i løpet av 2014, blant annet gjennom at det er utviklet en scenariomodell som viser hvordan utviklingen kan bli i framtiden i ulike scenarier.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, siden vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg.

For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Med den nye scenariomodellen blir den strategiske relevansen enda sterkere, fordi vi har et redskap som kan kalibrere målene i den regionale utviklingen for hver enkel kommune, region eller fylke. Vi kan da også vise hvordan de strukturelle forholdene sannsynligvis vil påvirke framtidig utvikling, og hva som skal til for at et sted kan realisere sine målsettinger.

Bø, 16. januar 2015

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	5
1. Befolkning.....	8
2. Arbeidsplasser	12
3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon.....	33
4. Bostedsattraktivitet	35
5. Scenarier for framtidig vekst	42
6. Utdanning	49
7. NæringsNM.....	53

Sammendrag

Folketallet i Årdal har sunket etter 2010, etter tre år med befolkningsvekst fra 2007 til 2010. Siden 2000 har folketallet blitt redusert med litt over fem prosent. Årdal har nå fødselsunderskudd og ganske stor netto utflytting til andre norske kommuner. Innvandring fra utlandet har begrenset befolkningsnedgangen, og skapt vekst i noen perioder.

Det har vært en nedgang i antall arbeidsplasser i Årdal på 15 prosent siden 2000. Årdal har mistet særlig mange arbeidsplasser de siste to årene. Mesteparten av nedgangen er i næringslivet, men det er også synkende antall arbeidsplasser i det offentlige.

Når vi skal analysere utviklingen i næringslivet, deler vi opp næringslivet i tre strategiske næringstyper, basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer. Vi har forsøkt å skille mellom strukturelle årsaksforhold og attraktivitet. De strukturelle betingelsene er forhold som har med lokalisering og bransjestruktur å gjøre, som vanskelig kan påvirkes. Attraktivitet er et mål for om veksten har vært over eller under forventet vekst, der vi har tatt hensyn til de strukturelle betingelsene.

Basisnæringer er de bedriftene som produserer for et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene omfatter primærnæringer, industri og de mest konkurranseutsatte tjenestene som forskning, tele, IKT, engineering og liknende. Årdal har en svært høy andel av arbeidsplassene i basisnæringene, og da spesielt i prosessindustri og verkstedindustri. Bransjestrukturen i Årdal har ikke vært gunstig, ettersom prosessindustrien har hatt vanskelige kår i Norge de siste årene. Det har gitt lønnsomhetspress og reduksjon i antall ansatte. De siste årene har nedgangen i basisnæringene i Årdal vært mye sterkere enn bransjestrukturen skulle tilsi. I perioden fra 2008 til 2011 hadde basisnæringene i Årdal overraskende god utvikling, og kommunen framsto som attraktiv for basisnæringer. Etter 2011 har utviklingen snudd, og nå synes Årdal å være lite attraktiv for basisnæringer.

Besøksnæringene omfatter de bedriftene som er avhengige av at kundene må være personlig til stede. Det er bransjer som overnatting, servering, butikkhandel, kultur og diverse personlige tjenester. Besøksnæringene omfatter turistbransjene, men er definert litt videre. Stedenes egen befolkning er en stor kundegruppe for besøksnæringene, og besøksnæringene blir dermed sterkt påvirket av befolkningsveksten i på stedet. Befolkningsnedgangen i Årdal har hemmet utviklingen i besøksnæringene. Det har gjort at antall arbeidsplasser i besøksnæringene har sunket. Etter 2008 har besøksnæringene hatt en nedgang som forventet ut fra befolkningsnedgangen. Årdal har dermed hatt en middels besøksattraktivitet de siste årene.

De regionale næringene består av bransjer som ikke passer inn i basisnæringer eller besøksnæringer, og inkluderer bransjer som bygg og anlegg, finans og forretningsmessig tjenesteyting, transport, engroshandel m.fl. Det er bransjer som ofte ikke får stor oppmerksomhet i kommunale og regionale næringsstrategier, men som er viktige fordi det er mange arbeidsplasser i disse bransjene. De regionale næringene har vokst raskere i Norge enn det besøks- og basisnæringene har. I Årdal har også de regionale næringene hatt nedgang etter 2008, selv om de regionale næringene har vokst på landsbasis.

Næringsattraktivitet er summen av veksten i basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer, etter at de strukturelle virkningene er trukket fra. Næringsattraktiviteten i Årdal var god i årene 2008 til 2011. Da var arbeidsplassveksten i næringslivet bedre enn de strukturelle forholdene skulle tilsi. I de siste årene har Årdal hatt en svak næringsattraktivitet. De strukturelle forholdene for næringslivsvekst har vært spesielt ugunstige for Årdal, men nedgangen har vært sterkere enn forventet, også korrigert for de strukturelle betingelsene. Dermed har også næringsattraktiviteten blitt svak.

Næringslivet er også analysert i et kapittel basert på NHOs NæringsNM. NæringsNM måler og rangerer næringsutviklingen med hensyn til lønnsomhet, vekst og nyetableringer. Årdal har kommet ganske dårlig ut i NæringsNM de siste fem årene. I siste NæringsNM, som er basert på tall fra 2013, ble Årdal rangert som

nummer 323 av 428 kommuner. Næringslivet i Årdal skårer lavt på lønnsomhet og vekst, men litt over middels for nyetableringer. Årdal er fremdeles en kommune med relativt mange arbeidsplasser i næringslivet. Dermed skårer Årdal høyt på indikatoren for næringslivets størrelse.

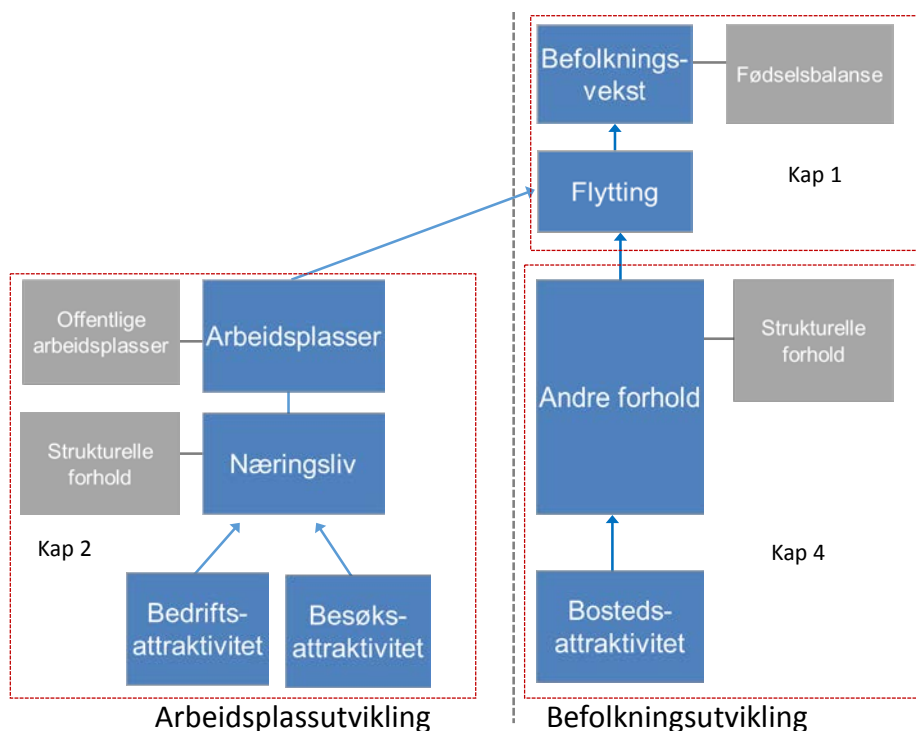
Utdanningsnivået i både befolkning og næringsliv er også beskrevet og analysert i et eget kapittel. Andelen med høyere utdanning i Årdal er forholdsvis lavt. Andelen ansatte med minst tre års høyere utdanning er også en del lavere enn landsgjennomsnittet. Det kommer mest av at de største byene trekker opp landsgjennomsnittet ganske mye. Sammenliknet med andre norske kommuner er utdanningsnivået i næringslivet i Årdal faktisk litt over middels. Det er mest fordi de viktige bransjene i Årdal er forholdsvis kompetanseintensive.

I kapittelet om bostedsattraktivitet har vi analysert flyttingen i Årdal for å avdekke årsakene til nettoflyttingen og nettoinnvandringen. Årdal er en kommune som er ganske isolert fra andre arbeidsmarkeder. Det er en ulempe, og gjør at sannsynligheten for nettoinnflytting blir mindre. Den sterke arbeidsplassnedgangen har også bidratt negativt til nettoflyttingen til Årdal. Når vi analyserer nettoflyttingen til Årdal inkludert nettoinnvandring, ser vi at den isolerte beliggenheten og arbeidsplassnedgangen mer enn forklarer de svake flyttetallene. Utflyttingen er faktisk lavere enn statistisk forventet. Det indikerer at Årdal holder ganske godt på innbyggerne sine i nedgangstider.

I årets rapport har vi også vist ulike scenarier for befolknings- og arbeidsplassutvikling i Årdal. Dersom de strukturelle trekkene vi har hatt de siste ti årene fortsetter, går det mot en ganske sterk arbeidsplassnedgang i Årdal og fortsatt befolkningsnedgang. Et høyvekstscenario viser at dersom Årdal greier å bli blant de mest attraktive kommunene for næringsliv og som bosted, vil det være mulig å få vekst i kommunen. Årdal har hatt en særdeles lite gunstig næringsstruktur de siste årene. Oljeprisfallet i den siste tiden kan imidlertid gjøre at vi kan få en helt annerledes strukturell utvikling de neste årene, og det vil antakelig være til gunst for næringsutviklingen i Årdal. Det vil øke sannsynligheten for vekst i arbeidsplasser og befolkning.

Innledning – notatets oppbygging

I de første seks kapitlene i dette notatet vil vi beskrive og analysere utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser. For å analysere drivkreftene i utviklingen vil vi bruke Attraktivitetsmodellen. Denne modellen har Telemarksforskning utviklet for å forstå drivkreftene bak den regionale utviklingen. Modellen er designet spesielt for å skille ut strukturelle drivkrefter, det vil si drivkrefter som det enkelte sted ikke kan gjøre noe med, fra det vi definerer som attraktivitet. Steder kan være attraktive for bedrifter eller besøk. Det fører til at stedet får en sterkere vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet enn de strukturelle forholdene tilsier. Steder kan også være attraktive som bosteder, og dermed få en nettoflytting som er høyere enn forventet ut fra stedets arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Summen av stedets attraktivitet med hensyn til bedrift, besøk og bosetting vil utgjøre stedets samlede attraktivitet.

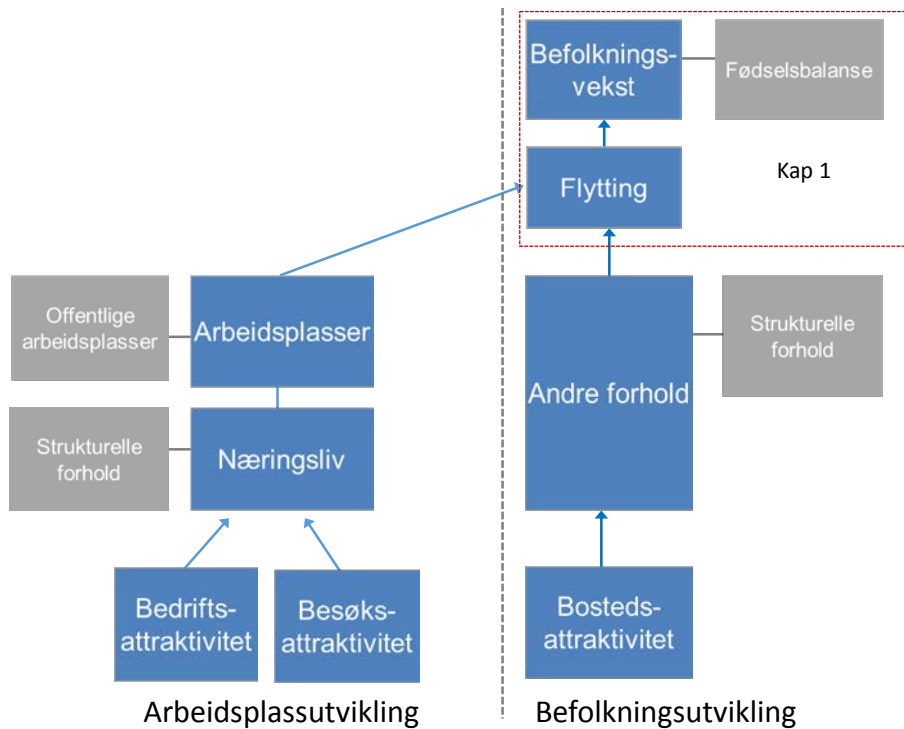

Figur 1: Attraktivitetsmodellen.

Attraktivitetsmodellen er vist skjematisk i figuren over, og vi vil utdype hvordan modellen virker etter hvert i notatet. Notatets struktur vil følge modellen. I kapittel 1 vil vi gi en kort beskrivelse av befolkningsutviklingen. I kapittel 2 vil vi beskrive og analysere arbeidsplassutviklingen, og særlig arbeidsplassutviklingen i næringslivet. I kapittel 4 binder vi samme arbeids- og befolkningsutviklingen, og analyserer nettoflyttingen, de strukturelle flyttefaktorene og bostedsattraktiviteten. Mellom kapittel 2 og 4 har vi et kapittel om pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon, fordi det er forhold som har betydning for flyttingen til stedet og sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og flytting. Etter en kort oppsummering av stedets attraktivitet for de tre dimensjonene i kapittel 5, vil vi i kapittel 6 bruke attraktivitetsmodellen til å vise scenarier for framtidig utvikling av arbeidsplasser og befolkning. Dernest følger to kapitler som ikke har direkte forbindelse med attraktivitetsanalysen: Kapittel 7 er viet NæringsNM, som viser hvordan næringslivet gjør det med hensyn til nyetableringer, vekst og lønnsomhet. Til slutt kommer et kapittel om formelt kompetansenivå i befolkning og næringsliv.

1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er nok den mest sentrale størrelsen i regional utvikling. I dette kapittelet vil vi ganske kort beskrive hvordan befolkningsutviklingen har vært, og hvordan befolkningsendringene er sammensatt av fødselsbalanse og flytting. Vi vil også se på hvordan flyttingen er sammensatt av innenlands flytting og innvandring. Til slutt introduserer vi begrepet relativ flytting, som vi vil bruke i analysene om bostedsattraktivitet i kapittel 4.

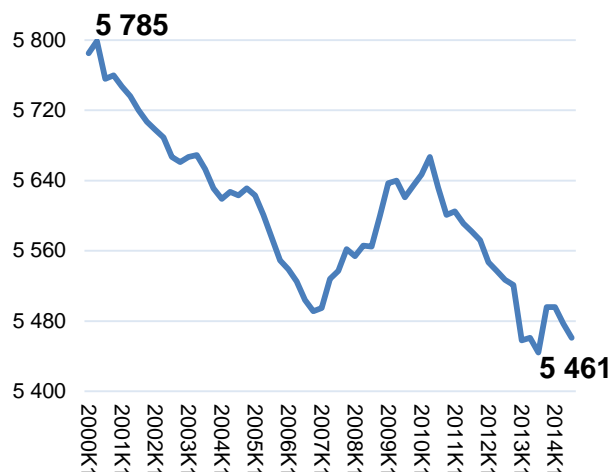
Figur 2: Attraktivitetsmodellen. Den delen som dreier seg om befolkningsvekst er merket med rød ramme rundt.

Befolkningsendringer er summen av fødselsbalansen og stedets samlede nettoflytting inkludert netto innvandring. I analysene vil vi nøye oss med å beskrive fødselsbalansen kort. I figuren har såkalt eksogene faktorer fått en grå farge, og fødselsbalansen har blitt definert som eksogen. Det er fordi vi ikke forsøker å forklare eller forstå stedenes fødselsbalanse. Det er ikke vanlig å forsøke å påvirke fødselsbalansen i regionalt utviklingsarbeid, og da er det heller ikke så stor betydning å forstå bakenforliggende årsaker. Vi vet at fødselsbalansen er et resultat av stedets alders- og kjønnsfordeling og fruktbarhet blant stedets kvinner, men vi vil ikke gå nærmere inn på disse faktorene.

I stedet vil vi fokusere på nettoflyttingen. Steder, kommuner og regioner som ønsker å stimulere sin befolkningsvekst fokuserer på å tiltrekke seg innflyttere eller begrense utflyttingen. I begge tilfeller blir nettoflyttingen bedre. Derfor er det flyttingen som det er behov for å forstå. Nettoflyttingen er derfor en sentral komponent i Attraktivitetsmodellen. I dette kapittelet beskrives nettoflyttingen. Senere i notatet, etter at vi har behandlet arbeidsplassveksten og pendlingsmønstrene, vil vi analysere nettoflyttingen med bakgrunn i disse variablene, for å avdekke drivkrefter og forklaringer til at nettoflyttingen varierer fra sted til sted.

1.1 Folkemengden

Ved utgangen av tredje kvartal 2014 var det 5 461 innbyggere i Årdal. Det er en nedgang på 324 personer fra 2000. Årdal hadde sterk befolkningsnedgang fram til 2007, deretter vekst fem til 2010. Etter 2010 har det gått nedover med folketallet igjen.

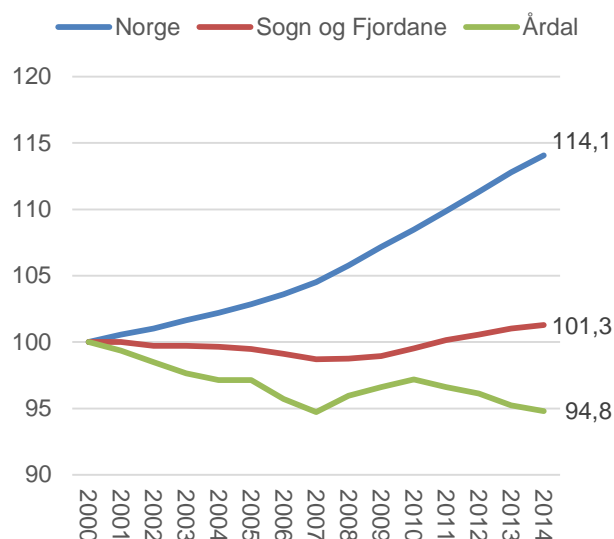

Figur 3: Befolkningen i Årdal fra 31. mars 2000 til 30. september 2014

1.2 Indeksert vekst

Fra 2000 til 2014 har Norges befolkning økt med 14,1 prosent. Veksten i Sogn og Fjordane har vært lav sammenliknet med landet som helhet og sammenliknet med andre fylker. Sogn og Fjordane har så vidt hatt befolkningsvekst takket være økt innvandring etter 2007.

Årdal har mistet 5,2 prosent av sine innbyggere fra 2000 til 2014.

Figur 4: Indeksert befolkningsvekst i Årdal, Sogn og Fjordane og Norge fra 1. januar 2000 til 1. januar 2014.

1.2.1 Befolkningsutviklingen dekomponert

Vi kan dekomponere befolkningsutviklingen i innenlands flytting, fødselsbalanse og netto innvandring. Den årlige befolkningsutviklingen i Årdal er målt hvert kvartal siden 2000 i figuren til høyre.

I hele perioden vi har målt for har Årdal tapt innbyggere til andre kommuner. Den innenlandske nettoflyttingen har vært spesielt dårlig de siste årene, da den har bidratt med en årlig befolkningsnedgang på over én prosent av folketallet. Fødselsbalansen har også vært negativ de siste årene, men den utgjør en mindre andel av befolkningsendringene.

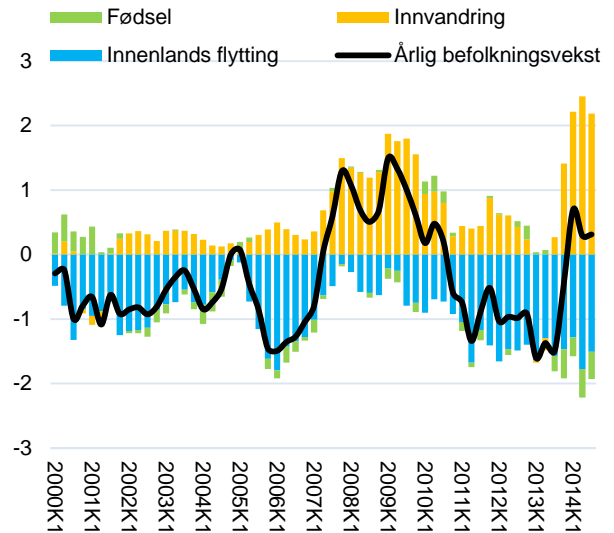
Nettoinnvandringen har vært positiv, og det er den som i perioder har klart å kompensere for den negative innenlandske flyttingen. I det siste året har innvandringen vært høy og bidratt med en årlig vekst på 2 prosent.

1.2.2 Befolkningsutviklingen i Norge

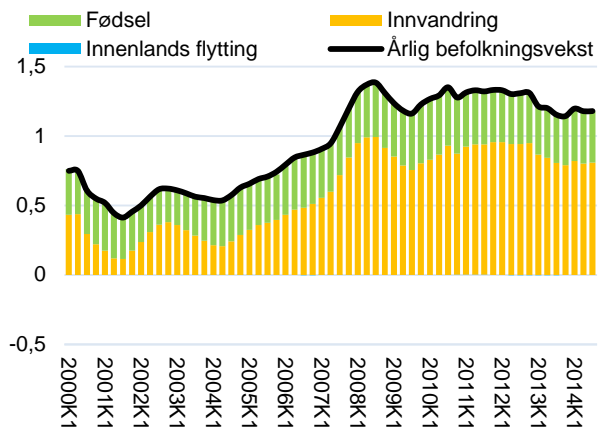
I figur 6 ser vi hvordan befolkningen i Norge har utviklet seg. Nettoinnvandringen økte mye fram til 2008 og har holdt seg høy siden. I Norge er det et positivt fødselsoverskudd som også bidrar til veksten. Innenlands flytting er et nullsumspill mellom kommunene og forsvinner derfor når vi ser på hele landet.

1.2.3 Relativ befolkningsutvikling Årdal

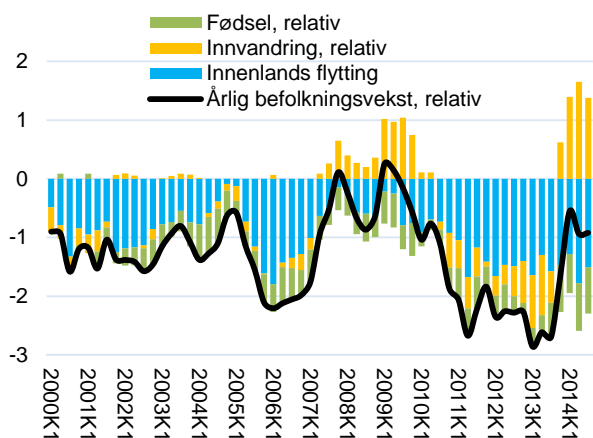
Den relative utviklingen er Årdals befolkningsutvikling (figur 5) fratrukket Norges utvikling (figur 6). I det siste året har innvandringen til Årdal vært høyere enn innvandringen nasjonalt.

Figur 5: Årlige, prosentvis befolkningsendringer målt hvert kvartal i Årdal, dekomponert i fødselsbalanse, innenlands flytting og innvandring.

Figur 6: Årlige, prosentvis befolkningsendringer Norge, dekomponert i fødselsbalanse og innvandring.

Figur 7: Befolkningsutviklingen i Årdal relativt til utviklingen på landsbasis.

1.2.4 Nettoflytting

På de forrige sidene så vi hvordan utviklingen i Årdal er dekomponert i innenlands flytting, innvandring og fødselsbalanse. I regional utvikling er vi spesielt opptatt av flyttingen. Et sted kan gjøre tiltak for å bedre tilflyttingen til stedet.

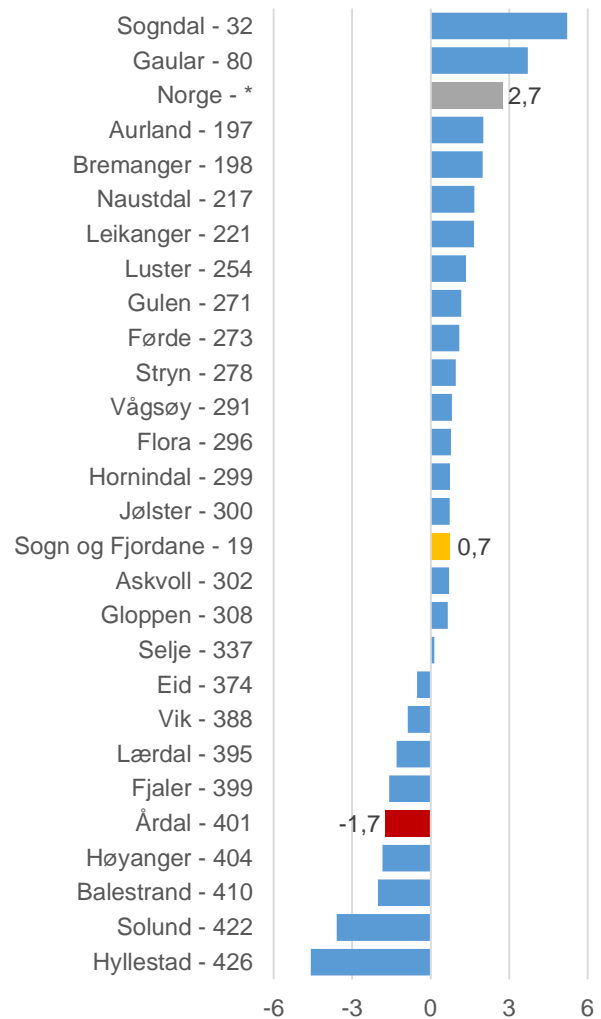
Fødselsbalansen kan man kun påvirke indirekte ved å trekke til seg kvinner i fruktbar alder. Derfor er flyttingen et overordnet mål og avhengig variabel i attraktivitetsmodellen. På de forrige sidene så vi at det har vært høy innvandring til Norge i de seneste årene. Det er innvandringen som står for mesteparten av befolkningsøkningen. Alle kommuner i Norge kan dermed forvente økt befolkningsvekst på grunn av en generell høy nettoinnvandring til landet.

Årdal har hatt en netto utflytting på 1,7 prosent de siste tre årene. Vi ser av figuren at det rangerer Årdal som nummer 401 av 428 kommuner. Det er dermed bare 27 kommuner med svakere flyttetall enn Årdal i denne perioden. Så langt i 2014 ser det ut til at det blir bedre dette året, som følge av sterk netto innvandring.

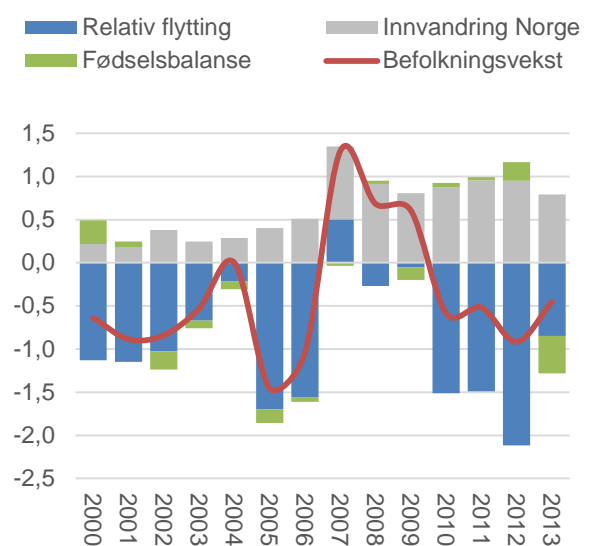
1.2.5 Relativ flytting

Relativ nettoflytting er et mål som sier noe om stedenes nettoflytting over tid sammenliknet med andre steder. Relativ flytting er nettoflyttingen inklusive innvandring til stedet vi studerer, minus nettoflyttingen på landsbasis. Den relative flyttingen blir et godt mål på om stedet har hatt en positiv befolkningsutvikling utover det den generelle innvandringen på landsbasis skulle tilsi. Vi kan finne den relative flyttingen fra figur 7 på forrige side gjennom å legge sammen innenlands flytting og relativ innvandring.

Årdals relative flytting har med unntak av ett år vært negativ siden 2000. Det er først og fremst fordi Årdal mister innbyggere til andre norske kommuner.

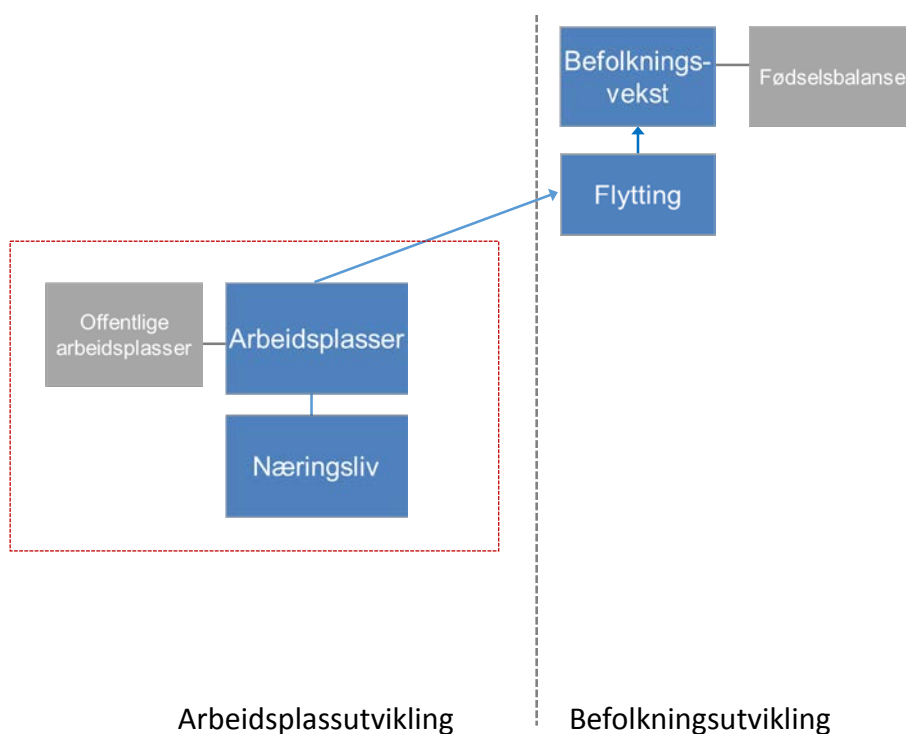
Figur 8: Nettoflyttingen til kommunene i Sogn og Fjordane, fylket og Norge i fra 2010 til 2013.

Figur 9: Den årlige prosentvise befolkningsveksten i Årdal dekomponert i fødselsbalanse, innvandring til Norge og relativ flytting.

2. Arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive og analysere utviklingen av antall arbeidsplasser. Arbeidsplassutviklingen er sammen med befolkningsutviklingen de to sentrale størrelsene som vi må beskrive, analysere og forstå i den regionale utviklingen. Vi vil starte med en beskrivelse av utviklingen av antall arbeidsplasser samlet, og sektorvis. Deretter ser vi nærmere på hvordan de enkelte delene av næringslivet har utviklet seg. Til slutt analyserer vi utviklingen i de enkelte delene av næringslivet for å finne ut hvor mye som kan forklares av strukturelle forhold og hvor stor del av utviklingen som synes å komme fra spesielle forhold i regionen.

Figur 10: Attraktivitetsmodellen – de delene av attraktivitetsmodellen som beskriver befolkningsutviklingen og arbeidsplassutviklingen.

Vi skal starte med å beskrive den samlede arbeidsplassutviklingen, for deretter å se på hvordan utviklingen er i privat og offentlig sektor.

2.1 Arbeidsplasser – antall og vekst

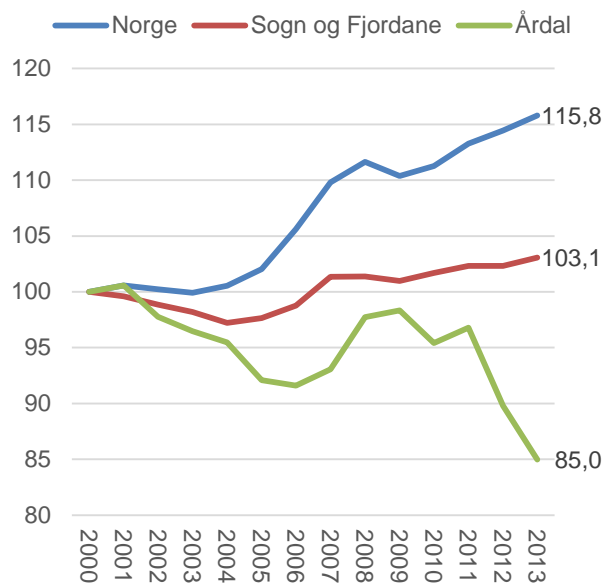
Det har vært høy arbeidsplassvekst i Norge siden 2000. Antall arbeidsplasser har økt med 15,8 prosent.

Denne veksten har ikke kommet i like stor grad i Sogn og Fjordane. Fylket har hatt en arbeidsplassvekst på 3,1 prosent.

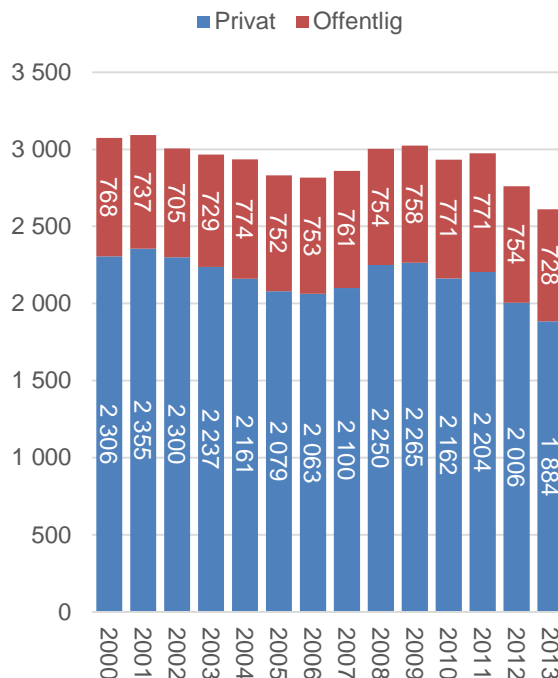
Årdal har hatt en kraftig fall i antall arbeidsplasser de siste to årene.

I perioden mellom 2000 og 2013 har 15 prosent av arbeidsplassene i Årdal forsvunnet. Det har gått «like dårlig» i Årdal som det har gått bra i Norge.

Det er spesielt privat sektor som er hardt rammet. Fra 2011 til 2012 mistet Årdal 198 arbeidsplasser, og fra 2012 til 2013 mistet kommunen ytterligere 122 arbeidsplasser. I tillegg har antall arbeidsplasser i det offentlige blitt redusert.

Figur 11: Indeksert arbeidsplassvekst, alle sektorer, i Norge, Sogn og Fjordane og Årdal.

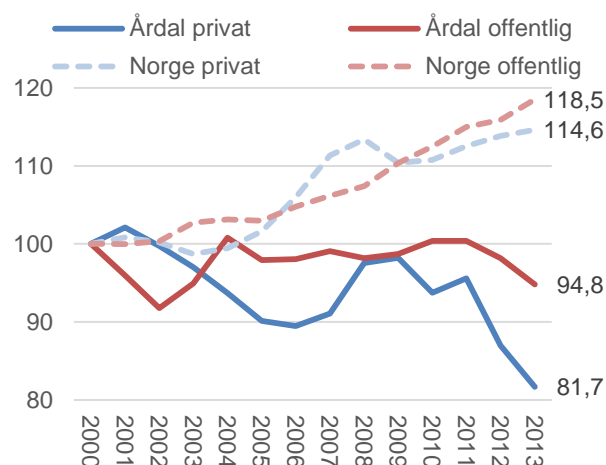

Figur 12: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Årdal fra 2000 til 2013.

2.1.1 Vekst i privat sektor

På landsbasis har antall arbeidsplasser i offentlig sektor økt mer enn antall arbeidsplasser i privat sektor.

I Årdal har antall arbeidsplasser både i offentlig og i privat sektor blitt redusert, men nedgangen har vært størst i privat sektor. Det er spesielt de siste to årene at nedgangen har vært kraftig. Etter 2000 har nesten hver femte arbeidsplass i næringslivet blitt borte.

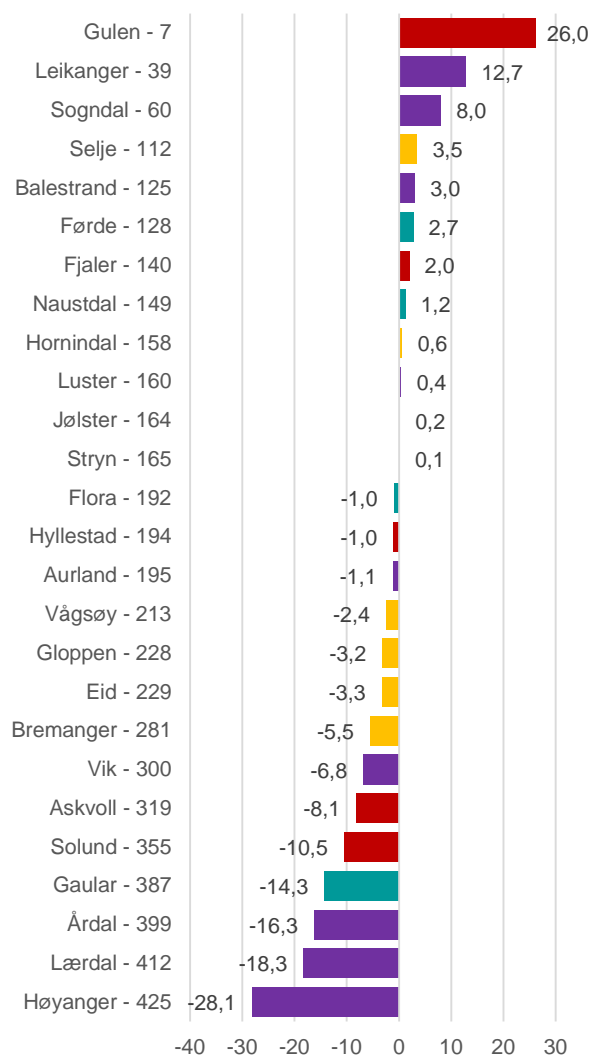
Figur 13: Indeksert arbeidsplassvekst i offentlig og privat sektor i Årdal og Norge, fra 2000 til 2013.

2.1.2 Vekst i privat sektor etter finanskrisen

Det har vært en svært ujevn fordeling av veksten i privat sektor etter finanskrisen. Mens nesten alle kommuner hadde arbeidsplassvekst før finanskrisen, har utviklingen vært svært skjev etter.

Årdal har mistet 16,3 prosent av sine arbeidsplasser i næringslivet etter finanskrisen. To kommuner i Sogn og Fjordane har hatt en dårligere utvikling. På landsbasis har 29 kommuner hatt en dårligere utvikling i privat sektor enn Årdal.

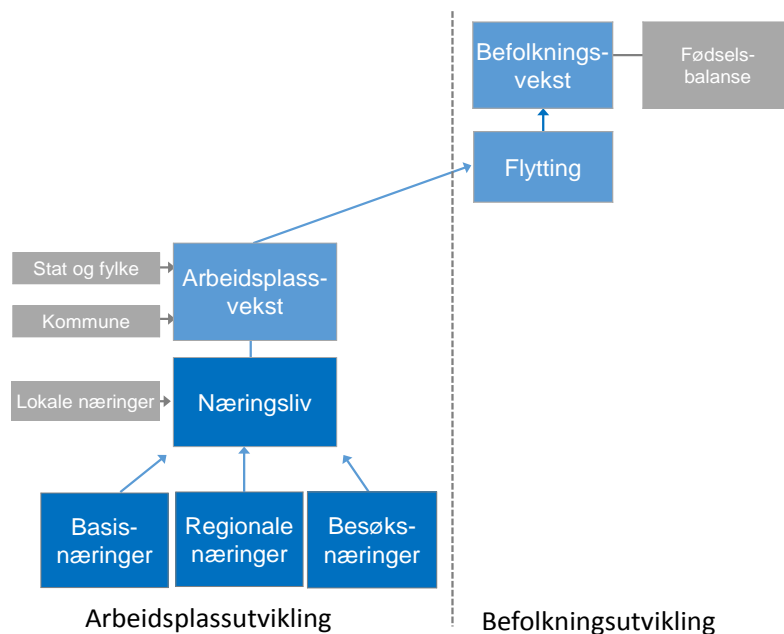
Årdal er dermed en av kommunene som dessverre ikke har «kommet seg på beina» igjen etter finanskrisen, slik landet for øvrig har.

Figur 14: Arbeidsplassvekst i privat sektor i kommunene i Sogn og Fjordane fra 2008 til 2013. Rangering blant landets 428 kommuner. Kommunene er farget etter regiontilhørighet.

2.2 Næringstyper

Vi har nå beskrevet utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet. Det er utviklingen i næringslivet vi ønsker å analysere og forstå. Det er fordi det først og fremst er næringsutviklingen som er i fokus når en ønsker å stimulere til vekst.

Figur 15: Attraktivitetsmodellen. Privat sektor deles inn i fire næringstyper: Lokale næringer, basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer.

Det finnes mange forskjellige bransjeinndelinger¹. For vårt formål har vi delt næringslivet inn i fire strategiske næringstyper.

Basisnæringer er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene produserer varer eller tjenester på et sted, som selges og konsumeres hovedsakelig utenfor stedet der produksjonen foregår. Primærnæringer, som landbruk og gruver og industri, tilhører basisnæringene. Samtidig er det en del tjenesteproduksjon som også defineres som basisnæringer. Dette er tjenester som IT, telekom og teknologiske tjenester. Basisnæringene regnes ofte som «motoren» i økonomien. Det er ut ifra basisnæringene mye annen næringsvirksomhet blir skapt.

Besøksnæringer er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig til stede. Besøksnæringene inkluderer all turisme, men også butikkhandel og en del personlige tjenester. Stedets egne innbyggere og besøkende er kunder hos besøksnæringene.

De *regionale* næringene består av bransjer som både har annet næringsliv og offentlige institusjoner og befolkningen som kunder, og som hovedsakelig retter seg mot et regionalt marked. Det er bransjer som bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting. Vi finner ofte en konsentrasjon av de regionale næringene i byer og sentra. Det er en sammensatt næringstype, og vi antar at det er ulike drivere for vekst i de regionale næringene.

Lokale næringer er næringsliv som leverer tjenester til den lokale befolkningen, og som i stor grad substituerer tjenester fra offentlig sektor. Dette er tjenester som barnehager, skoler, primærhelsetjenester og renovasjon. De lokale næringene er som regel substitutter for offentlige tjenester. I analysene framover vil vi derfor slå kommunal sektor og lokale næringer sammen. Siden de lokale næringene regnes som eksogene, har de fått en grå farge i figuren.

2.2.1 Bransjer

I tabellen under ser vi hvilke bransjer som inngår i de strategiske næringstypene, og vi ser antall arbeidsplasser i hver bransje. Det er denne utviklingen i antall ansatte disse bransjene og næringstypene som til sammen utgjør hele næringslivet som vi ønsker å analysere og forstå.

Tabell 1: Antall arbeidsplasser i de ulike bransjene i privat sektor i Årdal.

Næring	SubNæring	Bransje	2000	2005	2008	2011	2012	2013
Basis	Industri	Anna industri	58	39	87	51	44	43
		Næringsmidler	12	11	11	10	9	1
		Olje og gass utvinning						
		Prosessindustri	1 083	1 007	1 099	1 068	941	908
		Verkstedindustri	308	147	172	240	209	192
	Natur	Fisk		1			1	
		Gruve	1					
		Landbruk	17	11	8	8	10	9
	Tekn tjenester	Olje og gass						
		Teknisk/vitenskap	114	95	130	35	54	29
		Tele og IKT	1	14	20	18	19	20
Besøk		Aktivitet	28	29	22	21	24	25
		Handel	214	240	225	229	214	200
		Overnatting	35	29	27	27	24	22
		Servering	22	20	10	16	11	7
Lokal		Lokal	51	46	62	58	56	76
Regional		Agentur og Engros	15	10	9	5	4	6
		Bygg og anlegg	125	139	152	147	133	130
		Diverse	32	49	46	43	47	50
		Finans, eiendom, uteie	61	50	31	47	44	42
		Forr tjenesteyting	34	56	51	62	47	41
		Transport	95	86	84	73	65	33
		Utleie av arbeidskraft			4	46	50	50
Totalsum			2 306	2 079	2 250	2 204	2 006	1 884

Basisnæringene deles inn i tre kategorier, industri, naturbaserte næringer og teknologiske tjenester. Innen industrien er det prosessindustrien som er spesielt stor i Årdal. Det er noen arbeidsplasser innen verkstedindustrien og få innen anna industri og næringsmiddelindustrien. Næringsmiddelindustrien, som var ganske liten i utgangspunktet, har nesten forsvunnet i løpet av de siste 13 årene.

Det er knapt noen arbeidsplasser innen de naturbaserte næringene i Årdal. Det var ni arbeidsplasser innen landbruk; ingen innen fiske eller gruvedrift.

Det teknologiske tjenestene inkluderer bransjene olje og gass, tekniske og vitenskapelige tjenester og tele og IKT. På landsbasis er det disse næringstypene som vokser mest. Det er få arbeidsplasser i disse bransjene i Årdal. Det var 114 arbeidsplasser innen tekniske og vitenskapelige tjenester i Årdal i 2000. Antallet har blitt redusert til 29 i 2013.

Innen besøksnæringene er handelen klart størst. Det er den også på landsbasis.

De regionale næringene er en stor næringstype, og det er denne næringstypen som vokser mest på landsbasis. De fleste steder har en viss miks av arbeidsplasser innen de regionale næringene. I Årdal er det forholdsvis mange arbeidsplasser innen bygg og anlegg.

2.2.2 Næringstyper – antall arbeidsplasser

Basisnæringene er den klart største næringstypen i Årdal. Hele 46 prosent av alle arbeidsplassene i kommunen var i basisnæringene i 2013. På landsbasis utgjør basisnæringene 19 prosent av arbeidsplassene.

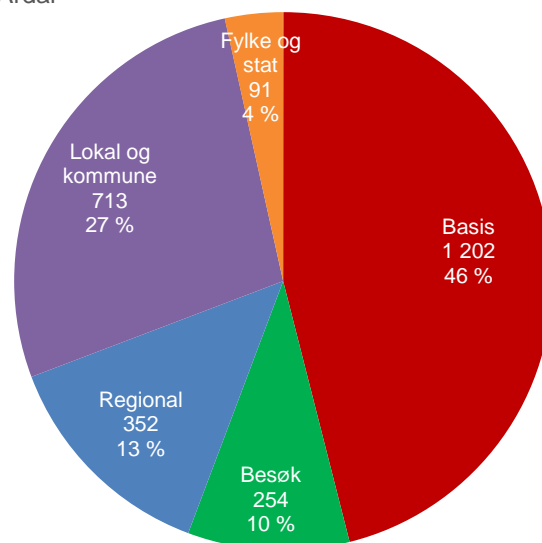
Besøksnæringene og de regionale næringene er små i Årdal sammenliknet med landet som helhet.

Fylkeskommunal og statlig sektor er også liten i Årdal. Det var kun 91 arbeidsplasser i disse sektorene, dvs. 4 prosent av arbeidsplassene i 2013.

713 personer jobbet innen kommunal sektor eller innen de lokale næringene. Dette tilsvarer 27 prosent av arbeidsplassene, en andel som er en del høyere enn andelen nasjonalt.

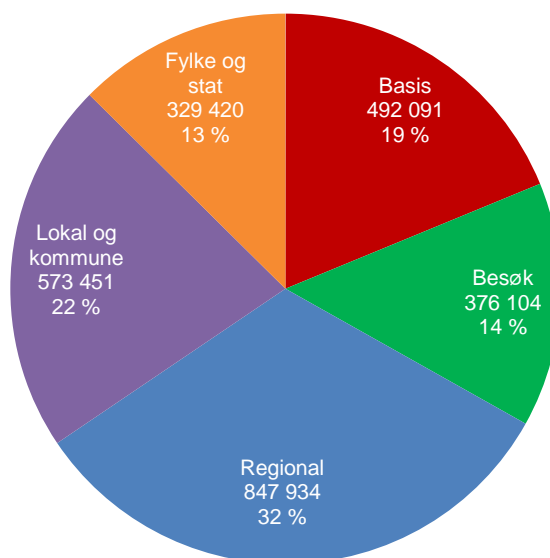
Privat sektor utgjør en mye større andel av alle arbeidsplassene i Årdal enn de gjør på landsbasis. Årdal er en spesiell kommune, siden basisnæringene utgjør en så stor del av næringslivet og arbeidsmarkedet totalt sett.

Årdal

Figur 16: Antall arbeidsplasser i de ulike næringstypene samt i offentlig sektor i Årdal i 2013.

Norge

Figur 17: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Norge i 2013. På landsbasis er antall arbeidsplasser lik sysselsettingen.

2.2.3 Indeksert arbeidsplassvekst

For å kunne analysere utviklingen i Årdal, må vi vite hvordan utviklingen har vært på landsbasis. Vi vil derfor til enhver tid sammenlikne utviklingen i Årdal med utviklingen på landsbasis. Da får vi fram hvordan Årdal skiller seg ut fra landet som helhet.

Alle sektorer og næringstyper har hatt arbeidsplassvekst i Norge siden 2000. De regionale næringene har vokst mest, og det har vært vekst etter finanskrisen.

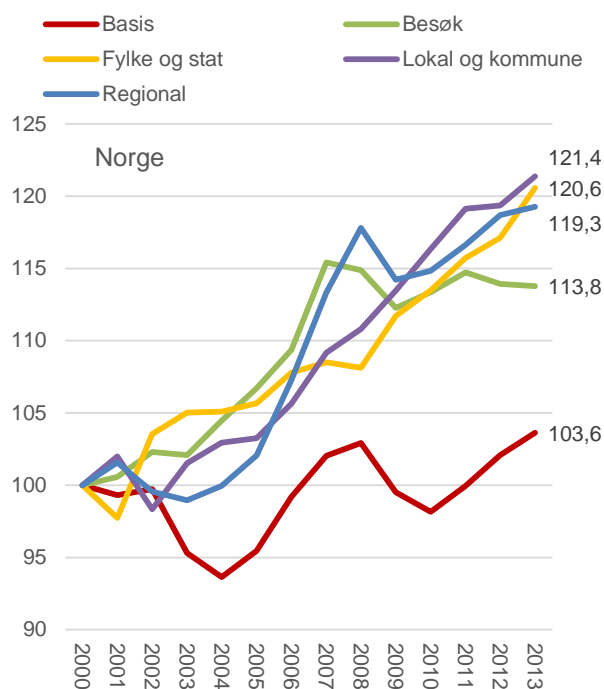
Besøksnæringene vokste raskt fram til 2007, men antall arbeidsplasser har gått ned etter 2008.

Basisnæringene har hatt svakest vekst, og basisnæringene har hatt størst svingninger.

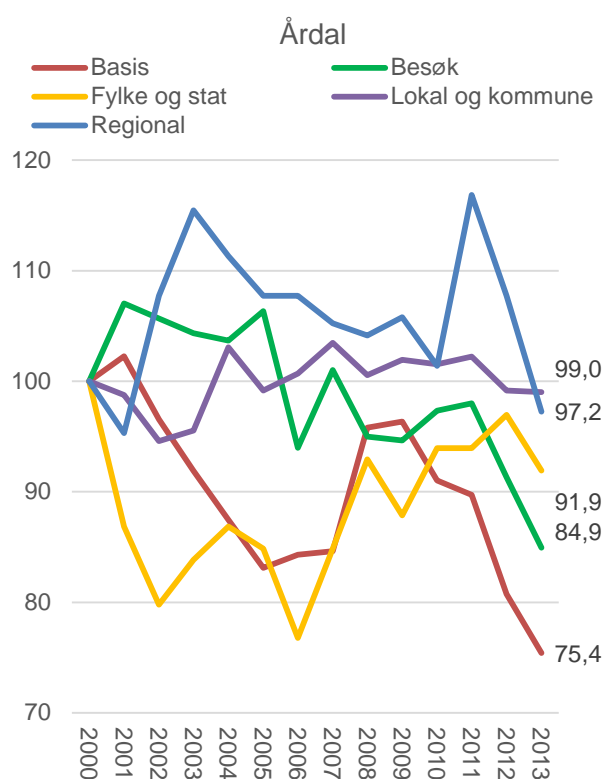
I Årdal har det vært mange svingninger i arbeidsplassutviklingen. Samtlige sektorer/-næringstyper har hatt arbeidsplassnedgang siden 2000. Verst er det for basisnæringene. Hver fjerde arbeidsplass i basisnæringene har gått tapt siden 2000. Nedgangen har vært spesielt stor etter 2009.

Besøksnæringene har også mistet mange arbeidsplasser. De regionale næringene har kommet relativt best ut av det, og «bare» tapt 2,8 prosent av arbeidsplassene sine siden 2000. Det er imidlertid illevarslende at nedgangen har vært så sterk det siste året.

Det er bare kommunal sektor/lokale næringer som har hatt en noenlunde stabil arbeidsplassutvikling i Årdal i perioden mellom 2000 og 2013.

Figur 18: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Norge fra 2000 til 2013.

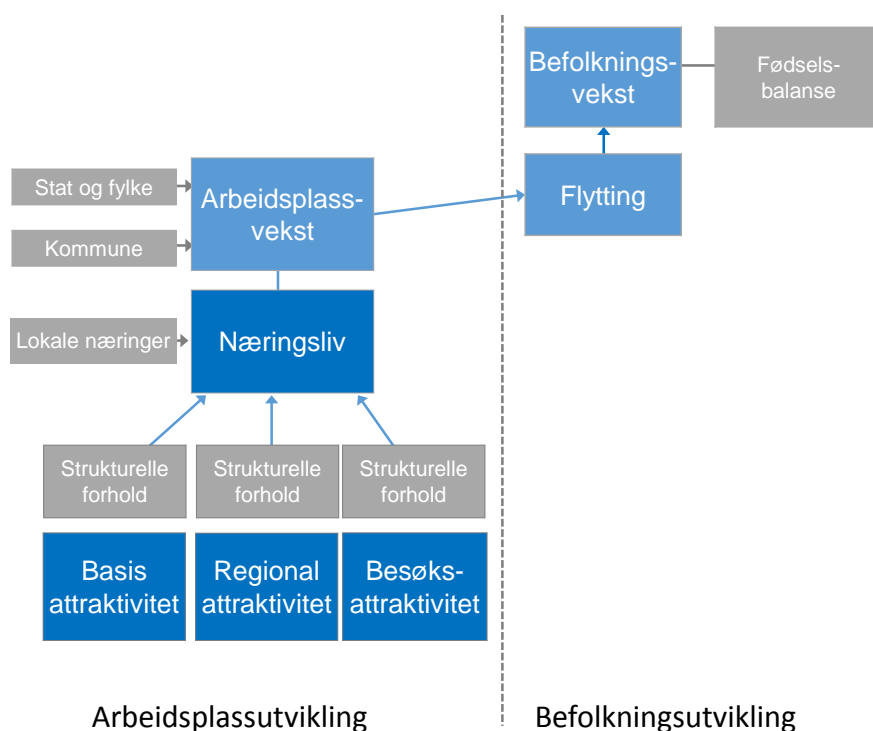

Figur 19: Indeksert arbeidsplassutvikling i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Årdal fra 2000 til 2013.

2.3 Strukturelle forhold og attraktivitet

Vi har nå beskrevet utviklingen i de enkelte strategiske næringstypene. Det neste spørsmålet er hvorfor utviklingen har vært slik. Kan vi avdekke de viktigste drivkreftene bak den faktiske utviklingen?

Vi vil nå forsøke å forklare hvorfor Horten har hatt en bedre utvikling i basisnæringene enn det utviklingen har vært på landsbasis, og hvorfor utviklingen i besøksnæringene og i de regionale næringene har vært dårligere enn utviklingen nasjonalt. Skyldes dette flaks/uflaks? Eller dyktighet/udyktighet? Tilfeldigheter? Eller andre ting? Det vi kan avdekke ved hjelp av våre analyser, er hvor mye av veksten som skyldes flaks/uflaks, og hvor mye som *ikke* skyldes det. Vi *antar* at den delen av veksten som ikke skyldes flaks eller uflaks kan forklares av lokale forhold. Hva de forholdene innebærer, har de som jobber med utviklingsarbeid lokalt bedre forutsetninger for å si noe om, enn det vi har.

Figur 20: Attraktivitetsmodellen. Figuren viser den delen av modellen som tar for seg arbeidsplassutviklingen. Veksten i næringslivet dekomponeres i strukturelle forhold og attraktivitet.

Vi vil i resten av dette kapittelet analysere hvor mye av utviklingen i de tre næringstypene som kan forklares av strukturelle forhold, og hvor mye som har sin forklaring i interne forhold. Strukturelle forhold er forhold som ikke kan påvirkes i særlig grad i regionen, men som har en signifikant påvirkning på næringslivets utvikling. Hvis utviklingen kan forklares fullt ut av de strukturelle forholdene, betyr det at utviklingen er «som normalt» i regionen. Det vil si at næringslivet utvikler seg som statistisk forventet ut fra forutsetningene. Dersom utviklingen avviker fra det statistisk normale, tyder det på at det har skjedd noe spesielt i regionen som ikke skyldes ytre forhold. Dersom en har et spesielt godt og effektivt næringsarbeid i regionen, vil det kunne føre til at utviklingen blir bedre enn de strukturelle forutsetningene tilsier. Da vil målingene vise at attraktiviteten er høy. Høy attraktivitet kan også skyldes at de største bedriftene har vært spesielt dyktige. Og så kan det være spesielle forhold i regionen som har hatt betydning, men som ikke fanges opp i de statistiske analysene. Attraktivitetsanalysene vil derfor gi en pekepinn, men må tolkes med varsomhet, og helst på bakgrunn av lokal kjennskap til utviklingen på stedet.

2.4 Bransjestruktur

Bransjestrukturen er et forhold som har stor betydning for utviklingen, og da spesielt i basisnæringene. Det er fordi basisnæringene er svært ujevnt fordelt mellom regioner, og fordi utviklingen i den enkelte bransjen i basisnæringene svinger sterkt.

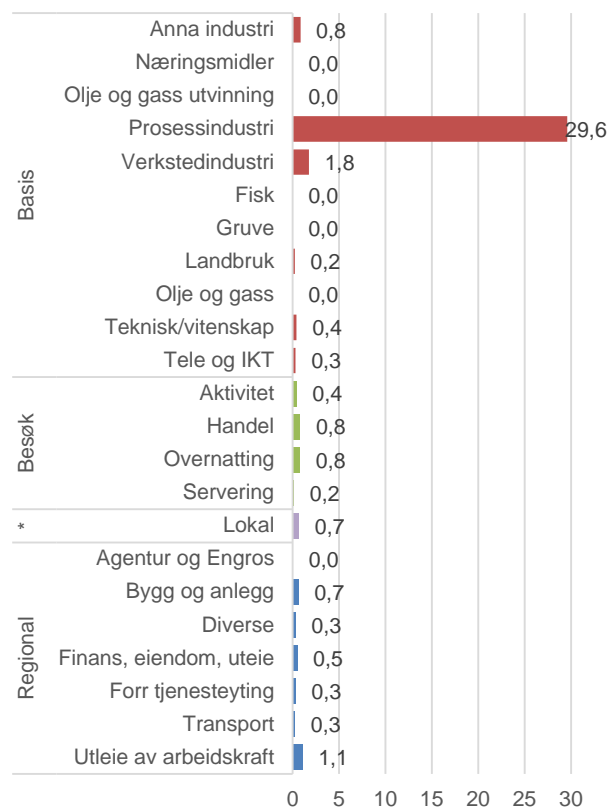
Hvilke bransjer har Årdal mye av, relativt til landet som helhet? For å få fram dette bruker vi lokaliseringkvotienter (LQ). LQ for en bransje beregnes gjennom å ta andelen av antall arbeidsplasser i bransjen i forhold til sysselsettingen på stedet, og dele på tilsvarende andel på landsbasis. Hvis tallet er større enn 1, betyr det at der er relativt mye av denne bransjen på stedet. Er tallet mindre enn 1, betyr det at det er lite av denne bransjen.

Andelen som jobber innen prosessindustrien er nesten 30 ganger så høy i Årdal som i landet som helhet. Dette er en eksepsjonelt høy lokaliseringkvotient. Av figuren nederst til høyre ser vi at prosessindustrien har mistet hver tredje arbeidsplass på landsbasis i løpet av de siste 13 årene. Siden prosessindustrien er en bransje i nedgang nasjonalt, vil man også kunne forvente at noe av denne nedgangen vil tilfalle Årdal. Dette fører til at Årdal har en bransjesammensetning som er ugunstig og som tilsier arbeidsplassnedgang i næringslivet.

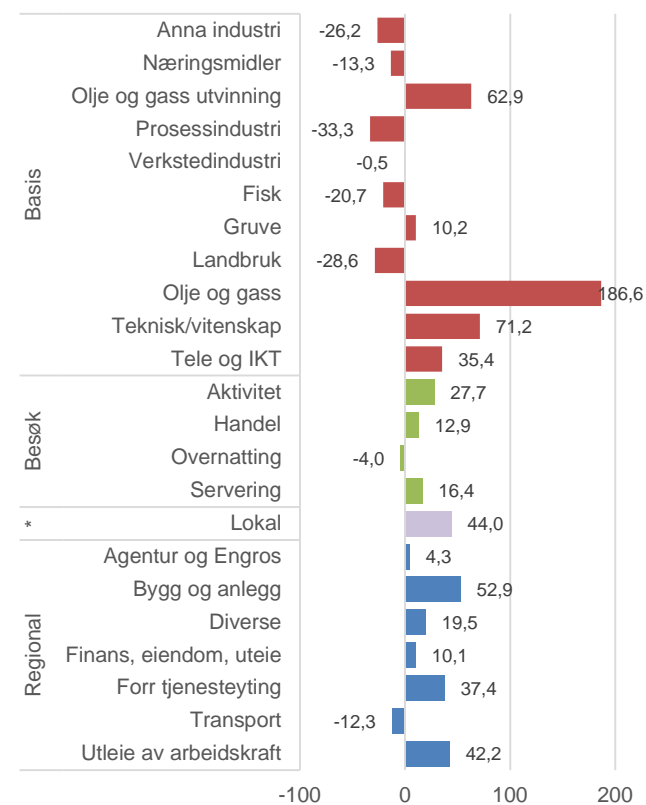
Andelen sysselsatte innen verkstedindustrien er også høyere i Årdal enn i landet som helhet. Verkstedindustrien har hatt en svak nedgang på landsbasis.

Årdal har en lav andel arbeidsplasser i bransjene som har vært i vekst i Norge, f.eks. tekniske og vitenskapelige tjenester og tele og IKT.

Når vi ser bort fra prosessindustrien, verkstedindustrien og utleie av arbeidskraft, er andelen sysselsatte innen samtlige bransjer i Årdal lavere enn andelen på landsbasis.

Figur 21: Lokaliseringkvotienter for de ulike bransjene i privat sektor i Årdal, 2013.

Figur 22: Arbeidsplassvekst i de ulike bransjene i Norge i perioden 2000 - 2013.

2.5 Basisnæringer, strukturelle forhold og attraktivitet

Basisnæringene betyr mye for den regionale utviklingen. Basisnæringene skaffer inntekter til regionen gjennom å selge varer og tjenester ut av regionen. Basisnæringene er også mest utsatt for konjunkturer og konkurranse. Samtidig har basisnæringene stort potensiale gjennom at de leverer varer på et nasjonalt og internasjonalt marked, og er ikke begrenset av etterspørsel i egen region.

Tabellen under viser antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i 2000 og 2013. Tabellen viser også endring i absolutte tall, prosentvis endring og vekstimpuls. Vekstimpulsen er endringen målt som andel av samlet sysselsetting, og er sammenliknet med vekstimpulsen nasjonalt. Begrepet vekstimpuls er ikke like intuitivt som arbeidsplassvekst, men den sier mer om hvordan arbeidsplassveksten bidrar til vekst i samlet sysselsetting. Dersom en bransje har vokst fra én til to arbeidsplasser, har den prosentvise veksten vært på 100 prosent, men én arbeidsplass har vanligvis ikke hatt så mye å si for den samlede sysselsettingen. Derfor bruker vi vekstimpulser, for å bedre få fram hvordan arbeidsplassveksten bidrar til vekst på stedet.

Tabell 2: Antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i Årdal i 2000 og 2013. Absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls i Årdal og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis.

SubNæring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge	
Basis	Industri	Anna industri	58	43	-15	-25,9	-0,5	-0,8
		Næringsmidler	12	1	-11	-91,7	-0,4	-0,3
		Olje og gass utvinning					0,0	0,4
		Prosessindustri	1 083	908	-175	-16,2	-5,8	-0,7
		Verkstedindustri	308	192	-116	-37,7	-3,8	0,0
	Natur	Fisk			0		0,0	-0,2
		Gruve	1		-1	-100,0	0,0	0,0
		Landbruk	17	9	-8	-47,1	-0,3	-0,7
	Tekn tjenester	Olje og gass			0		0,0	1,0
		Teknisk/vitenskap	114	29	-85	-74,6	-2,8	1,3
Tele og IKT		1	20	19	1900,0	0,6	0,7	
Totalsum		1 594	1 202	-392	-24,6	-12,9	0,8	

Fra 2000 til 2013 har Årdal mistet 392 arbeidsplasser i basisnæringene. Dette tilsvarer 12,9 prosent av sysselsettingen. På landsbasis har veksten i antall arbeidsplasser i basisnæringene tilsvart 0,8 prosent av sysselsettingen.

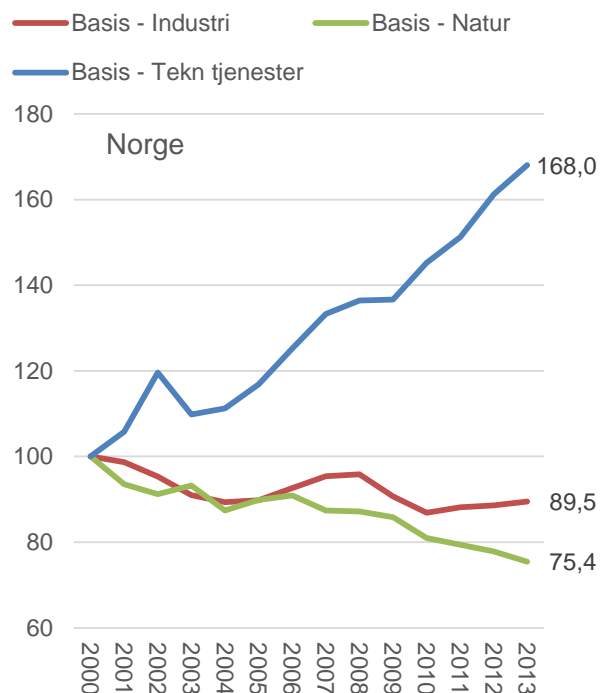
Det er arbeidsplassnedgangen i prosessindustrien, verkstedindustrien og innen tekniske og vitenskapelige tjenester som har bidratt mest til nedgangen.

På landsbasis har de tekniske og vitenskapelige tjenestene hatt sterk vekst.

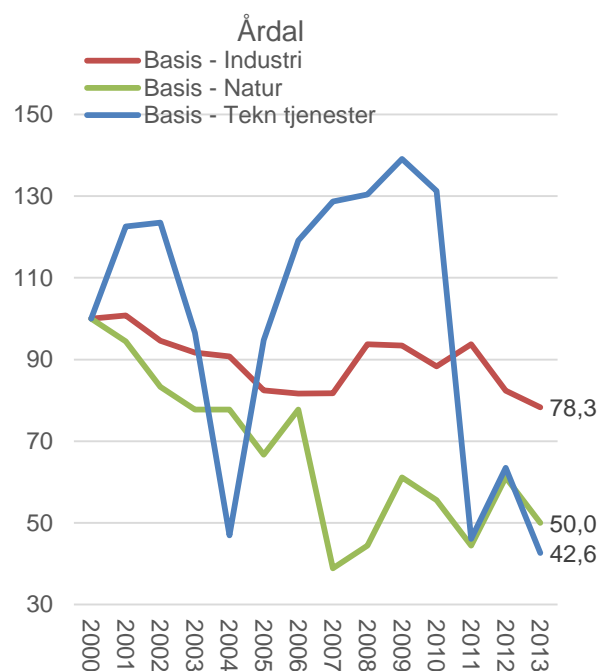
2.5.1 Indeksert vekst i basisnæringene

Figurene til høyre viser den indekserte arbeidsplassveksten i basisnæringene fra 2000 til 2013 i hhv. Norge og Årdal.

Utviklingen i Årdal har vært meget dramatisk sammenliknet med utviklingen på landsbasis. Spesielt dramatisk har det vært for de teknologiske tjenestene, der antall arbeidsplasser falt kraftig i 2010.

Figur 23: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Norge, 2000-2013.

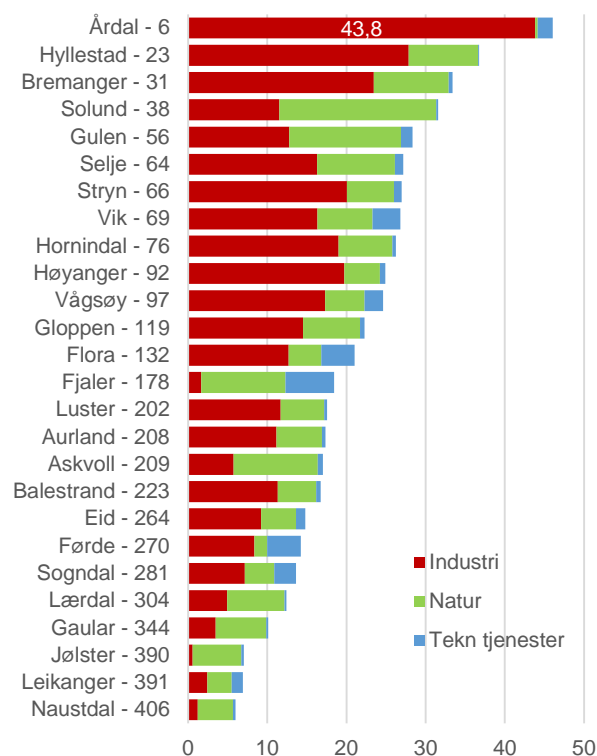

Figur 24: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Årdal, 2000-2013.

2.5.2 Nivå

Nivået er målt som antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting.

Årdal er blant kommunene i Norge med høyest nivå på basisnæringene. Vi så tidligere i kakediagrammene at basisnæringen utgjør en større andel av arbeidsplassene i Årdal enn i landet som helhet. Bare fem kommuner i Norge har et høyere nivå på basisnæringene enn Årdal. Årdal er også kommunen i Sogn og Fjordane med desidert høyest nivå på basisnæringene. Industrien utgjør hele 43,8 prosent av sysselsettingen.

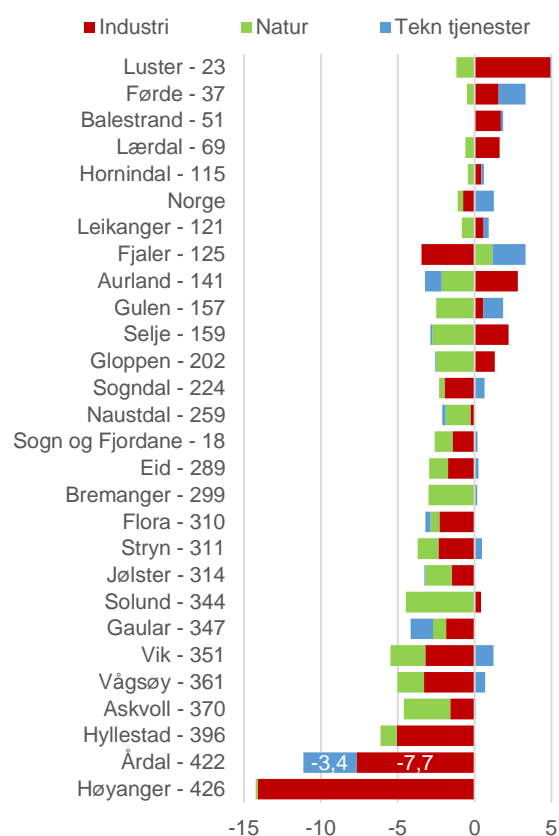

Figur 25: Nivå basisnæringene i kommunene i Sogn og Fjordane i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.5.3 Vekstimpulser etter finanskrisen

Tapet av antall arbeidsplasser i industrien etter finanskrisen har tilsvart 7,7 prosent av sysselsettingen, mens tapet av antall arbeidsplasser innen de teknologiske tjenestene har tilsvart 3,4 prosent av sysselsettingen.

Bare seks kommuner i Norge har fått svakere vekstimpulser fra nedgangen i basisnæringene enn Årdal.

Figur 26: Vekstimpulser i basisnæringene, 2008-2013, kommunene i Sogn og Fjordane, fylket og Norge. Rangering blant landets 428 kommuner

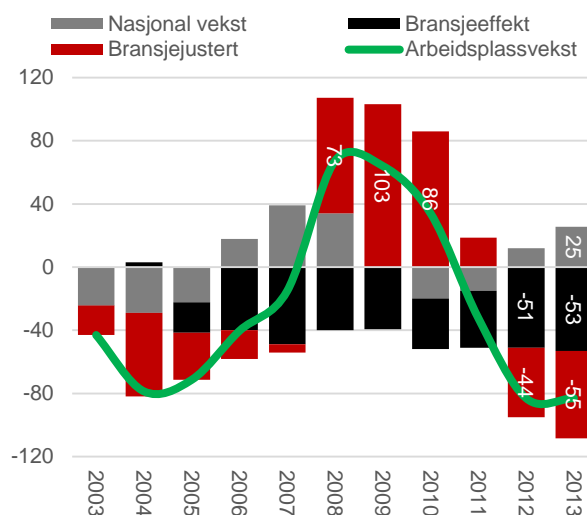
2.5.4 Dekomponering av veksten i basisnæringene

Når vi skal studere arbeidsplassutviklingen i privat sektor er det viktig å skille struktur fra attraktivitet.

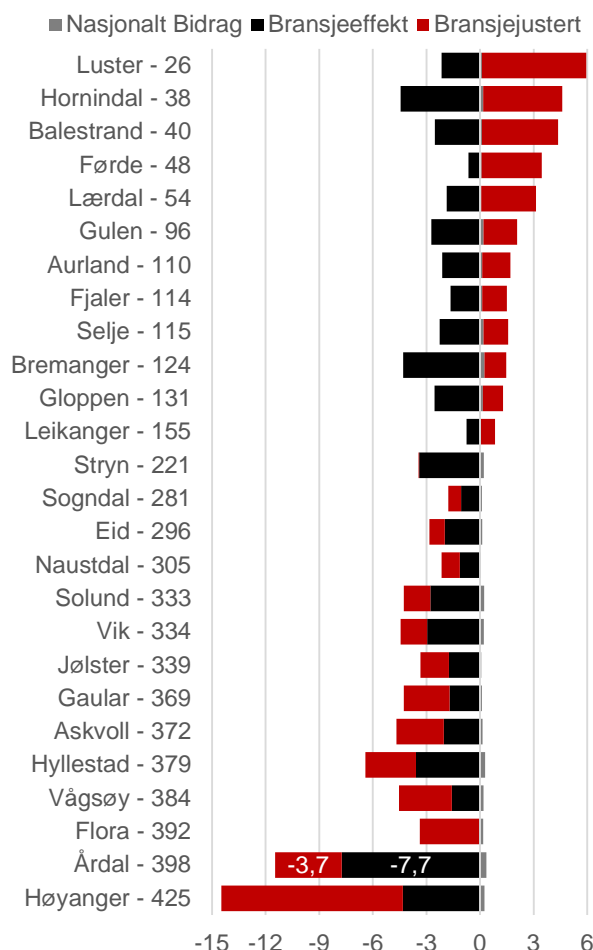
I figuren til høyre viser den grønne linjen endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene fra én treårsperiode til en annen. De grå stolpene viser hvilken vekst Årdal skulle ha hatt, dersom veksten i Årdal var lik veksten på landsbasis. De sorte stolpene korrigerer for bransjeeffekten. De sorte stolpene viser dermed hvor mange arbeidsplasser Årdal skulle ha hatt, når vi tar med effekten av den nasjonale veksten. De sorte og grå stolpene viser da i sum hva som statistisk sett er den forventede veksten i Årdal. Avviket mellom den faktiske veksten (grønn linje) og den forventede (sorte og grå stolper) kalles bransjejustert vekst. Den er illustrert ved de røde stolpene, og viser vekst utover det som er forventet. Vi bruker den bransjejusterte veksten som mål på attraktiviteten for bedrift i basisnæringene.

Årdal har en negativ bransjeeffekt. Det skyldes den høye andelen arbeidsplasser innen prosessindustrien samt lave andeler arbeidsplasser i vekstbransjer. I treårsperiodene fra 2008 til 2011 var veksten i antall arbeidsplasser i Årdal høyere enn forutsetningene skulle tilsi. På den tiden var den bransjejusterte veksten positiv, og Årdal var attraktiv for bedrift i basisnæringene. Denne utviklingen har snudd. I den siste treårsperioden har Årdal mistet 55 flere arbeidsplasser enn kommunen egentlig skulle ha mistet.

Sammenliknet med andre kommuner rangerer Årdal lavt med hensyn til bransjejustert vekst. I Sogn og Fjordane er det bare Høyanger som har hatt en svakere bransjejustert vekst. Årdal er kommunen med den mest uheldige bransjeeffekten blant kommunene i Sogn og Fjordane.

Figur 27: Arbeidsplassveksten i absolutte tall, basisnæringene i Årdal, dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 28: Vekstimpulser i basisnæringene i kommunene i Sogn og Fjordane etter finanskrisen, dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Rangering blant landets 428 kommuner mht. bransjejustert vekst.

2.6 Besøksnæringer, befolkningseffekt og attraktivitet

Besøksnæringer er ikke bare turisme. Handelsbransjen er størst blant besøksnæringene.

Besøksnæringene omsetter mest til egen befolkning. Steder med befolkningsvekst kan derfor forvente arbeidsplassvekst i besøksnæringene. Dette må vi justere for når vi skal analysere arbeidsplassutviklingen i besøksnæringene.

Tabell 3: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Årdal i 2000 og 2013, absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis i samme periode.

Næring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Besøk	Aktivitet	28	25	-3	-10,7	-0,1	0,5
	Handel	214	200	-14	-6,5	-0,5	1,2
	Overnatting	35	22	-13	-37,1	-0,4	-0,1
	Servering	22	7	-15	-68,2	-0,5	0,3
	Totalsum	299	254	-45	-15,1	-1,5	2,0
	Sysselsatte	3 029	2 611	-418	-13,8		

Også i besøksnæringene har det sett dystert ut for Årdal. Handelsbransjen, overnattingsbransjen og serveringsbransjen har tapt henholdsvis 14, 13 og 15 arbeidsplasser fra 2000 til 2013. Til sammen har nedgangen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene tilsvart 1,5 prosent av sysselsettingen. I landet som helhet har besøksnæringene vokst ganske mye, og veksten har tilsvart 2 prosent av samlet sysselsetting.

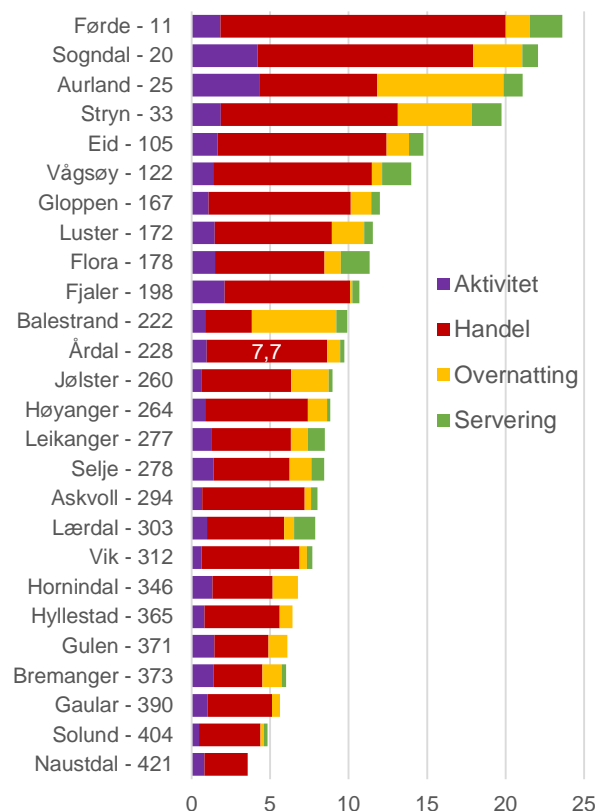
Besøksnæringene blir sterkt påvirket av befolkningsutviklingen. På de neste sidene skal vi undersøke hvor mye den svake befolkningsutviklingen i Årdal har betydd for arbeidsplassutviklingen i besøksnæringene.

2.6.1 Nivå

Besøksnæringenes andel av samlet sysselsetting er ganske nær middelerdien for norske kommuner. Årdal rangerer også middels i fylket mht. nivå på besøksnæringene. Handelen er størst og utgjorde i 2013 7,7 prosent av den samlede sysselsettingen.

Førde har en høy konsentrasjon av næringslivet sitt i besøksnæringene. Det er ofte slik at besøksnæringene konsentrerer seg i større sentra. Steder med store kjøpesentre har ofte en høy konsentrasjon besøksnæringer, mens omkringliggende kommuner ofte har lite besøksnæringer.

Årdal ligger litt isolert til, og har forholdsvis lite pendling ut og inn av kommunen. Det blir de gjerne ikke så stor handelslekkasje som i typiske bostedskommuner som ligger inntil byer.

Figur 29: Nivå besøksnæringer, kommunene i Sogn og Fjordane i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.6.2 Vekstimpulser etter finanskrisen

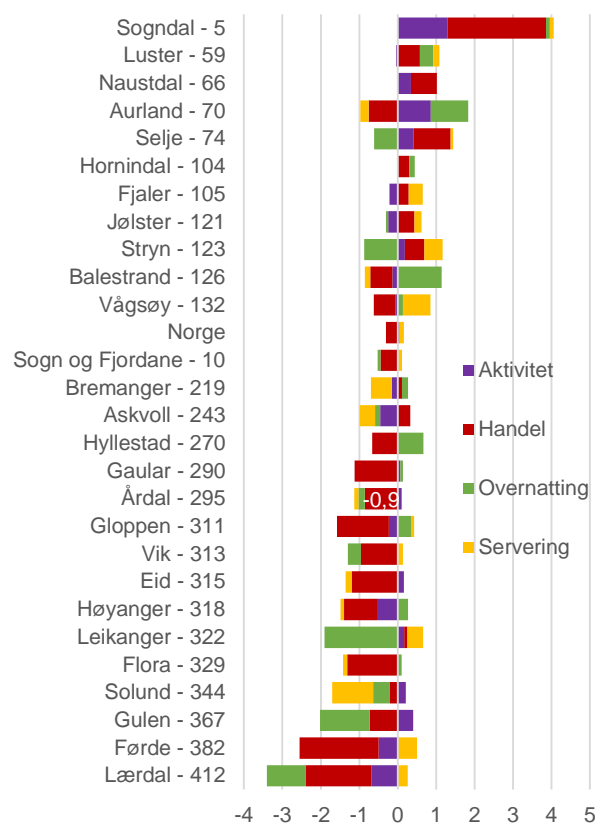
Vekstimpulsene fra besøksnæringene er ikke fullt så dramatiske som de har vært for basisnæringene.

Mens nedgangen i basisnæringene tilsvarte mer enn 10 prosent av sysselsettingen i Årdal, har nedgangen i besøksnæringene tilsvart «bare» omkring 2 prosent av sysselsettingen.

Det er aldri bra å miste arbeidsplasser, men vi ser at besøksnæringene ikke er fullt så utslagsgivende på stedets samlede arbeidsplassvekst som det basisnæringene ofte er.

Årdals negative vekstimpulser fra besøksnæringene har imidlertid vært svake, og de er under medianverdien. Det er først og fremst nedgangen i handelsbransjen som har bidratt negativt etter finanskrisen.

Sogndal har hatt en fortreffelig sterk vekst i besøksnæringene etter finanskrisen, mens Lærdal er blant taperne.

Figur 30: Vekstimpulser fra besøksnæringene, 2008-2013, kommunene i Sogn og Fjordane, fylket og Norge. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.6.3 Dekomponering av veksten i besøksnæringene

Det som kjennetegner besøksnæringene er at kunden må være personlig til stede.

Besøksnæringene omsetter mye til egen befolkning. Da vil steder med befolkningsvekst kunne forvente en øking i besøksnæringene. Dette må vi justere for. Vekst utover det befolkningsutviklingen skulle tilsi kaller vi endring i besøksoverskudd, og dette er et mål på besøksattraktiviteten.

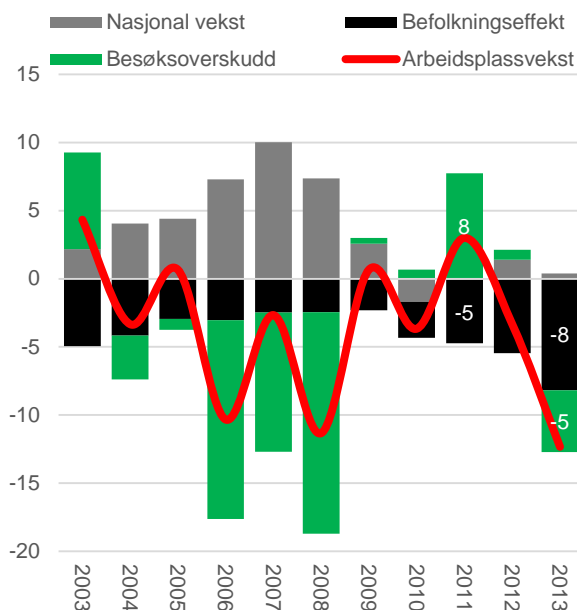
Siden befolkningsveksten i Årdal er svakere enn befolkningsveksten på landsbasis, kan Årdal forvente en svakere vekst i besøksnæringene enn i landet som helhet. I den siste treårsperioden har Årdal kunnet forvente en årlig nedgang på 8 arbeidsplasser i besøksnæringene på grunn av den svake befolkningsutviklingen. Nedgangen var imidlertid større enn befolkningsveksten skulle tilsi. Dermed har ikke Årdal vært attraktiv for besøk i den siste treårsperioden. Årdal hadde en forholdsvis sterk vekst i besøksnæringene mellom 2008 og 2012. Før det var Årdal preget av en sterk besøkslekkasje.

2.6.4 Vekstimpulser etter finanskrisen - dekomponert

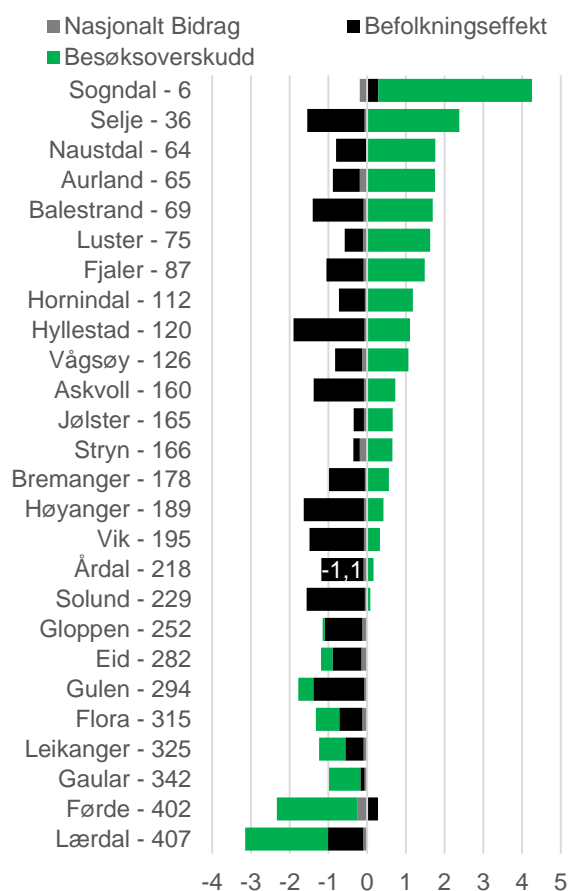
Etter finanskrisen har veksten i besøksnæringene i Årdal vært omtrent som forventet ut ifra den svake befolkningseffekten. Faktisk har veksten vært litt høyere enn forventet. Årdals besøksoverskudd rangerer som nummer 218 blant landets 428 kommuner, dvs. middels høyt.

Sogndal har hatt en mye høyere vekst enn befolkningsveksten skulle tilsi, mens Førde og Lærdal har hatt svakere vekst enn forventet.

I Sogn og Fjordane er det bare Sogndal og Førde som har hatt en høy nok befolkningsvekst til at antall arbeidsplasser i besøksnæringene er forventet å vokse mer enn på landsbasis.

Figur 31: Årlig vekst i besøksnæringene i Årdal, 2000-2013, dekomponert i nasjonal vekst, befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 32: Vekstimpulser fra besøksnæringene, 2008-2013 dekomponert i nasjonal vekst, befolkningseffekt og besøksoverskudd. Rangering mht. besøksoverskudd blant landets 428 kommuner.

2.7 Regionale næringer, strukturelle forhold og attraktivitet

De regionale næringene er sammensatt av mange ulike bransjer. På landsbasis er det de regionale næringene som er størst og som vokser mest, hvis vi ser bort fra offentlig sektor. De regionale næringene er mest konsentrert i de store byene, men de aller fleste kommuner, også små, har en viss grad av regionale næringer, f.eks. bygg og anlegg, transport og forretningsmessige tjenester.

Tabell 4: Antall arbeidsplasser i de regionale næringene 2000 og 2013, absolutt endring, prosentvis endring, og vekstimpuls i hhv. Årdal og Norge fra 2000 til 2013.

Næring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Regional	Agentur og Engros	15	6	-9	-60,0	-0,3	0,2
	Bygg og anlegg	125	130	5	4,0	0,2	3,1
	Diverse	32	50	18	56,3	0,6	1,1
	Finans, eiendom, utleie	61	42	-19	-31,1	-0,6	0,3
	Forr tjenesteyting	34	41	7	20,6	0,2	1,5
	Transport	95	33	-62	-65,3	-2,0	-0,8
	Utleie av arbeidskraft			50			1,7
	Totalsum	362	352	-10	-2,8	-0,3	6,1
	Sysselsatte	3 029	2 611	-418	-13,8		

Nedgangen i de regionale næringene har ikke vært like stor som i basisnæringene og i besøksnæringene.

Kommunen har mistet ti arbeidsplasser i de regionale næringene fra 2000 til 2013. Dette tilsvarer 0,3 prosent av sysselsettingen.

Vi har tidligere sett at de regionale næringen har hatt høy vekst på landsbasis. Veksten i antall arbeidsplasser har tilsvart hele 6,1 prosent av samlet sysselsetting i Norge.

I Årdal har nedgangen i transportbransjen bidratt mest til nedgangen. Også finansbransjen og agentur og engros har hatt en merkbar nedgang.

På den annen side har diverse-kategorien og utleie av arbeidskraft hatt sterk vekst, og veksten har til en viss grad kompensert for nedgangen i de andre bransjene.

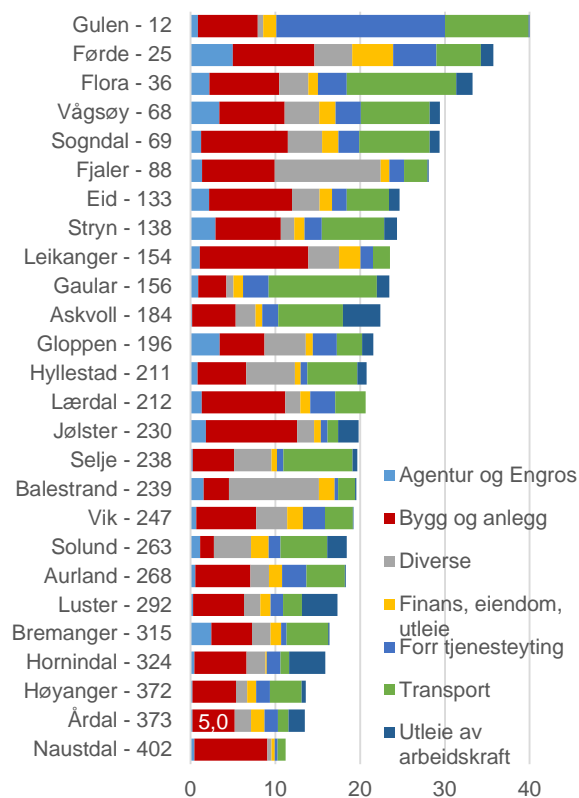
Diverse-kategorien inkluderer bransjer som trafikkskoler, frivillige organisasjoner, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner m.m.

2.7.1 Nivå

De regionale næringene utgjør en forholdsvis liten andel av sysselsettingen i Årdal. I Sogn og Fjordane er det bare Naustdal som har mindre næringsliv knyttet til de regionale næringene.

De regionale næringene klumper seg også ofte sammen i store byer eller sentra. Derfor er det ikke overraskende at Førde er blant kommunene i Sogn og Fjordane med høyest nivå på de regionale næringene.

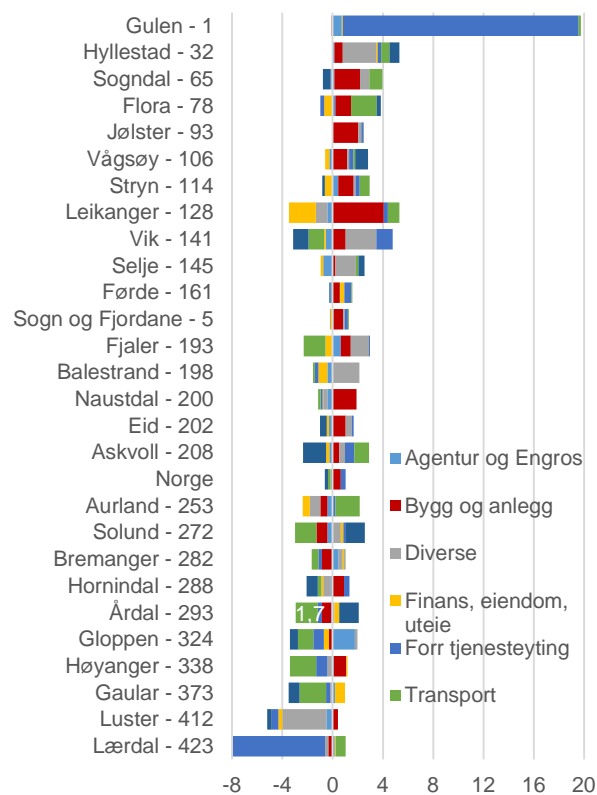
Bygg- og anleggsbransjen er den største bransjen innen de regionale næringene i Årdal.

Figur 33: Nivå på de regionale næringene i kommunene i Sogn og Fjordane i 2013. Rangering mht. andel blant landets 428 kommuner.

2.7.2 Vekstimpulser etter finanskrisen

Årdal har fått svakere vekstimpulser fra de regionale næringene enn de fleste andre kommuner. Rangeringsnummeret er 293. Det betyr at det er ganske mange kommuner som har hatt svakere utvikling i de regionale næringene.

Figur 34: Vekstimpulser fra de regionale næringene fra 2008 til 2013 i kommunene i Sogn og Fjordane, fylket og Norge. Rangering mht. vekst blant landets 428 kommuner.

2.7.3 Dekomponering av veksten

Bransjeeffekten i de regionale næringene har mindre å si for utviklingen enn den har i basisnæringene. På den annen side betyr den nasjonale veksten mer.

Bransjeeffekten i Årdal er faktisk god, men den betyr lite.

I de siste to treårsperioden har veksten i de regionale næringene vært svakere enn den nasjonale veksten og bransjeeffekten skulle tilsi.

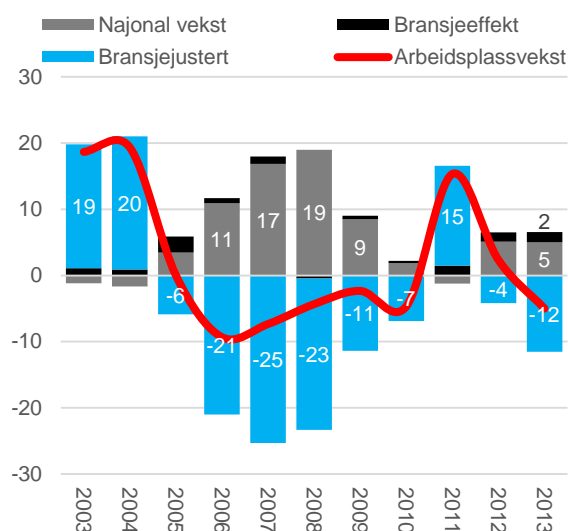
Årdal tok ikke del i den store nasjonale veksten i de regionale næringene i perioden mellom 2005 og 2009. På denne tiden var den bransjejusterte veksten særdeles negativ. Dette tok seg opp etter finanskrisen, for så å dale igjen.

I den siste treårsperioden skulle den nasjonale veksten og bransjeeffekten tilsi en årlig vekst på 7 arbeidsplasser. I realiteten har nedgangen vært på fem arbeidsplasser. Dermed har Årdals bransjejusterte vekst vært på -12 arbeidsplasser.

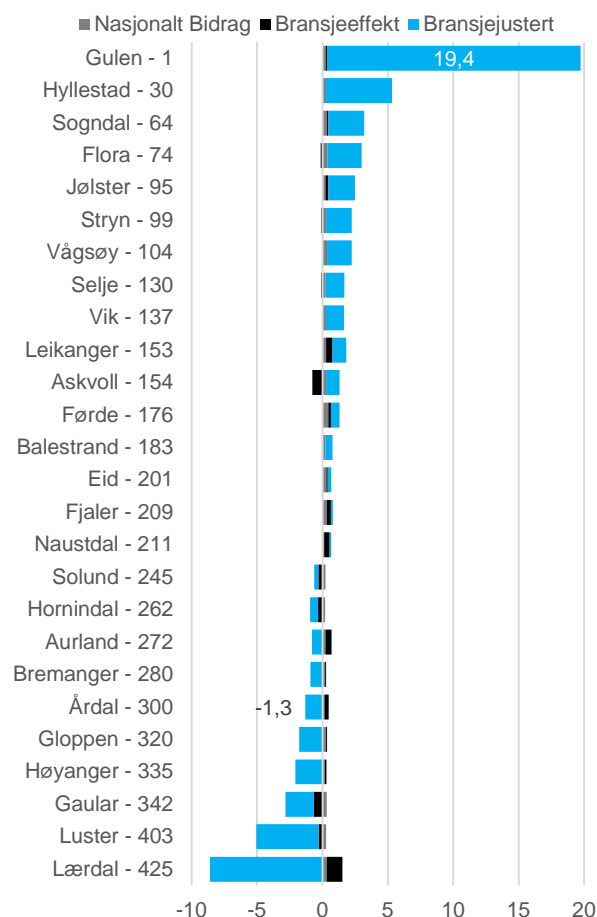
2.7.4 Vekstimpulser etter finanskrisen- dekomponert

Gulen har hatt en fantastisk bransjejustert vekst i de regionale næringene. Gulen topper listen blant alle kommunene i Norge. Den bransjejusterte veksten har tilsvart 19,4 prosent av sysselsettingen.

Årdals bransjejusterte vekst har tilsvart -1,3 prosent av sysselsettingen. Dette er lavt både i nasjonal sammenheng og i fylket.

Figur 35: Vekst i de regionale næringene i Årdal fra 2000 til 2013. Vekstimpulsene er dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 36: Vekstimpulser fra de regionale næringene i kommunene i Sogn og Fjordane, 2008-2013, dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Rangering mht. bransjejustert vekst blant landets 428 kommuner.

2.8 Oppsummering næringsattraktivitet

Den samlede næringsattraktiviteten er illustrert ved den sorte linjen i figuren til høyre. Den samlede næringsattraktiviteten viser unormal høy eller lav arbeidsplassvekst ut ifra forutsetningene. Dersom den samlede næringsattraktiviteten er lik null, har arbeidsplassveksten vært som forventet ut ifra nasjonal vekst og strukturelle faktorer.

Årdal hadde en positiv samlet næringsattraktivitet mellom 2007 og 2012. På denne tiden var veksten høyere enn forutsetningene skulle tilsi. Det ble skapt (eller ikke tapt) 103 arbeidsplasser i basisnæringene utover det de ytre forholdene skulle tilsi.

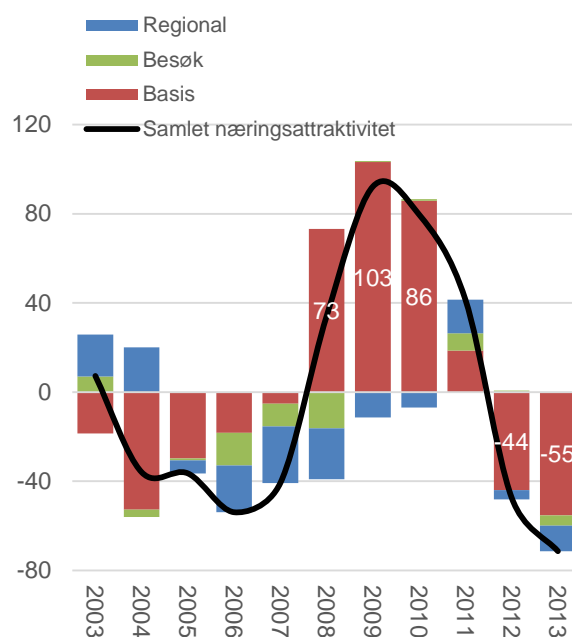
I de siste to treårsperiodene har veksten vært svakere enn forventet. Den har vært historisk lav i den siste treårsperioden. Årdal har tapt 55 arbeidsplasser i basisnæringene utover det som er statistisk normalt. I tillegg har veksten i besøksnæringene og i de regionale næringene vært svakere enn forventet.

Dette er dårlig nytt for Årdal. Ikke bare sliter kommunen med befolkningsnedgang og dårlige strukturelle forhold for vekst i næringslivet. Kommunen gjør det i tillegg dårligere på næringslivssiden enn hva som er normalt etter at vi har korrigert for strukturelle forhold.

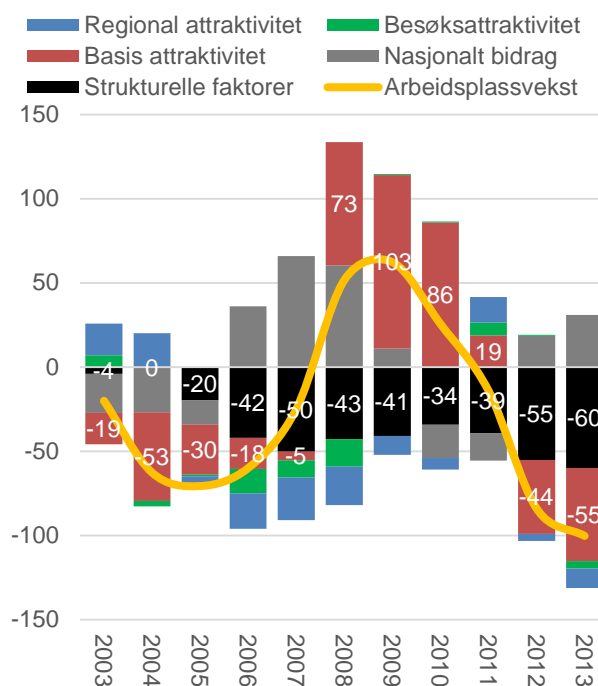
Figur 38 viser den samlede veksten i privat sektor (unntatt de lokale næringene). Her har vi også med effekten av den nasjonale veksten og de strukturelle forholdene.

Den nasjonale veksten og de strukturelle forholdene betyr en del for utviklingen. De strukturelle forholdene har blitt dårligere med årene.

Men de ytre forholdene forklarer på ingen måte alt. Mye av oppgangen og nedgangen skyldes attraktivitet. Dermed er det en del handlingsrom i Årdal kommune til å endre den negative trenden. De strukturelle forholdene tilsier en viss nedgang. Men nedgangen trenger på ingen måte å være så stor som den har vært, snarere tvert om.

Figur 37: Bransjejustert vekst i de ulike næringstypene i Årdal. Stolpene til sammen viser samlet næringsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 38: Årlig vekst i privat sektor, Årdal. Veksten er dekomponert i nasjonalt bidrag, samlet struktureffekt og attraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt.

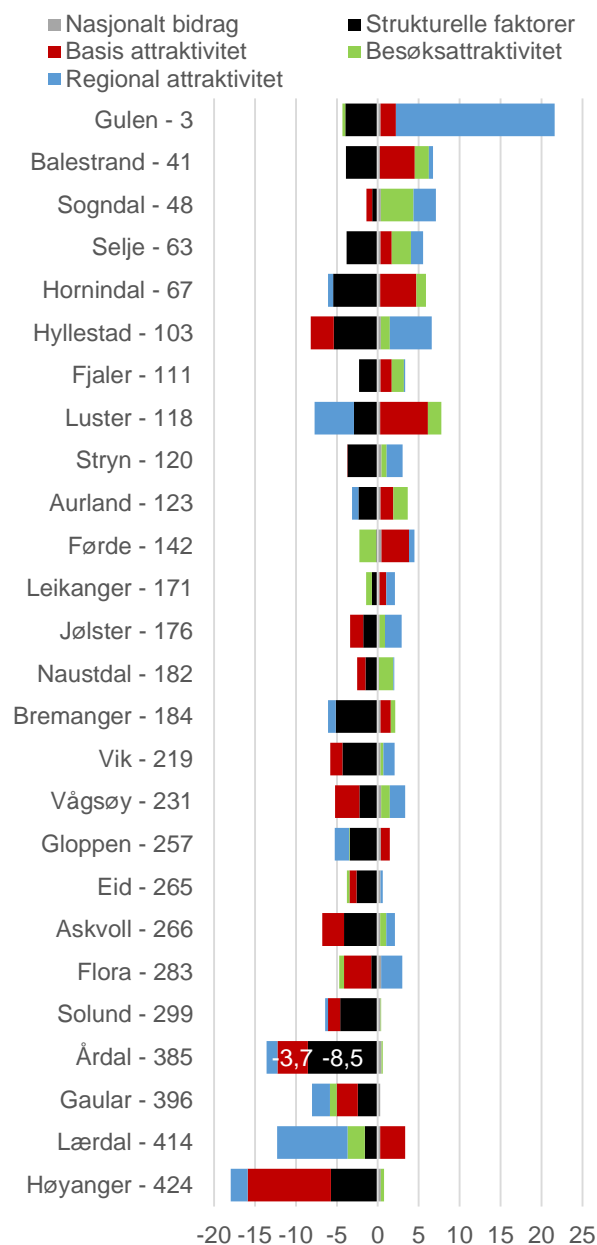
2.8.1 Næringsattraktivitet og strukturelle forhold i kommunene

Den samlede næringsattraktiviteten, den samlede struktureffekten og den nasjonale veksten etter finanskrisen er vist for kommunene i Sogn og Fjordane i figuren til høyre.

Her ser vi at etter finanskrisen kan mer enn halvparten av Årdals svake næringsutvikling tilskrives strukturelle forhold. Faktisk har de dårlige strukturelle forholdene bidratt til en nedgang i antall arbeidsplasser tilsvarende 8,5 prosent av sysselsettingen. Den samlede struktureffekten er summen av befolkningseffekten for besøksnæringene og bransjeeffekten for basisnæringene og de regionale næringene.

Ingen kommuner i Sogn og Fjordane har strukturelle forhold som tilsier vekst i næringslivet. Dette skyldes både at fylket har mye industri og landbruk, og industrien har nedgang nasjonalt, men også at befolkningsveksten i Sogn og Fjordane er svak sammenliknet med befolkningsveksten nasjonalt. Den svake befolkningsveksten påvirker besøksnæringene negativt.

Årdals tap utover det de strukturelle forholdene skulle tilsi skyldes mest av alt den uheldige utviklingen i basisnæringene. Årdal rangerer lavt, både i fylkessammenheng og i nasjonal sammenheng mht. samlet næringsattraktivitet. Dermed er det potensiale for en relativt bedre utvikling på næringslivssiden i Årdal.

Figur 39: Vekstimpulser fra privat sektor dekomponert i nasjonal vekst, samlet struktureffekt og attraktivitet. 2008 – 2013. Rangering blant landets 428 kommuner mht. samlet næringsattraktivitet.

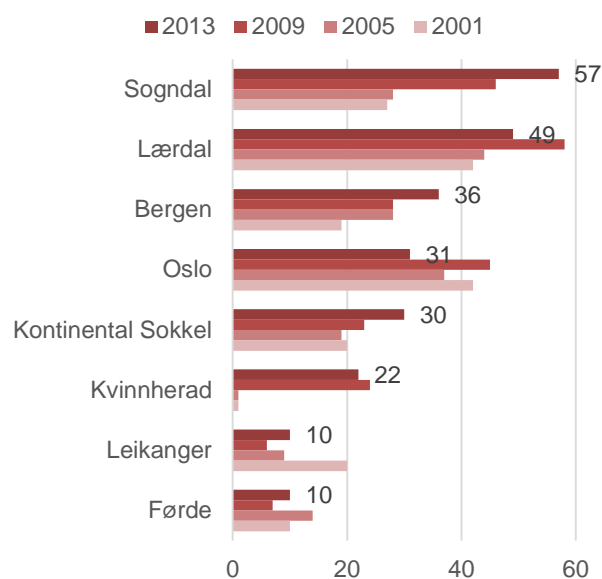
3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Et av de viktigste strukturelle forholdene er hvordan stedet henger sammen med området utenfor. Hvor lett er det å pendle ut og inn av stedet, og hvordan er arbeidsplassutviklingen i omkringliggende kommuner? Pendlingsstrømmene kan fortelle oss om disse forholdene.

3.1.1 Utpendling

Årdal er en kommune preget av lite pendling. Sogndal og Lærdal er kommunene det pendles mest til. Det har vært en økning i antall personer som pendler til disse kommunene.

Deretter kommer steder som er utenfor praktisk dagpendlingsavstand, som Bergen, Oslo og kontinentalsokkelen.

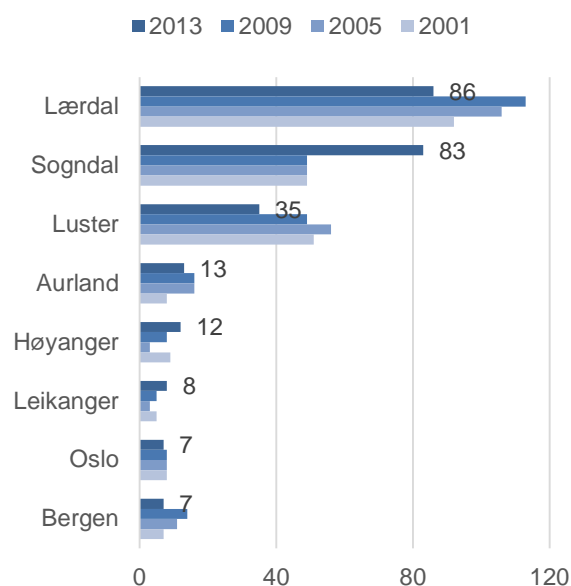

Figur 40: Antall pendlere fra Årdal til de kommunene det pendles mest til.

3.1.2 Innpendling

Pendlingen inn til Årdal skjer også hovedsakelig fra Lærdal og Sogndal. Noen få pendlet fra Luster i 2013. Ellers er det ytterst få fra andre kommuner som pendler til Årdal.

Mens pendlingen fra Lærdal har avtatt mellom 2009 og 2013, har pendlingen fra Sogndal økt ganske mye.

Figur 41: Antall pendlere til Årdal fra de kommunene med størst innpendling til Årdal.

3.2 Samlet pendling

I 2013 var antall personer som pendlet inn og antall personer som pendlet ut nesten likt. Tradisjonelt har antall innpendlere vært høyere enn antallet som pendler ut. Dette har derimot i noen år konvergert, som f.eks. i 2007.

Mens antallet som pendler inn kun har økt med fire personer siden 2000, har antallet som pendler ut økt med 48 personer.

Når det er arbeidsplassnedgang i Årdal, er det naturlig at mange finner jobb i nabokommuner. Et sted som ligger nært andre arbeidsmarkeder og spesielt nært arbeidsmarkeder med vekst vil da ha en fordel i form av høyere nettoflytting.

3.3 Arbeidsmarkedsintegrasjon

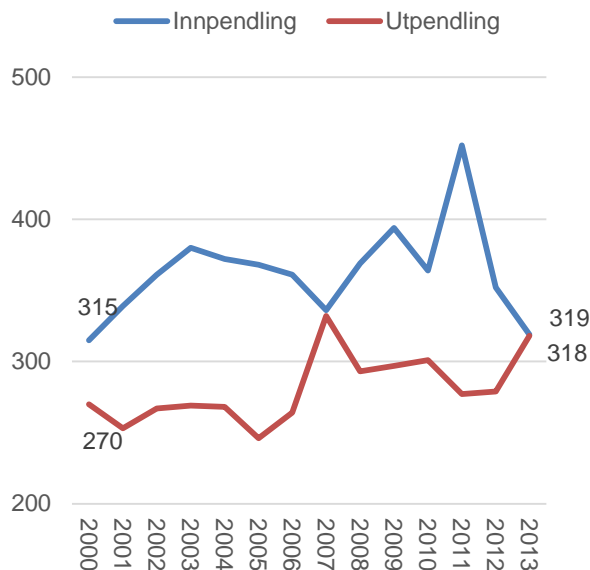
Arbeidsmarkedsintegrasjonen måler summen av andelen av den sysselsatte befolkningen som pendler ut og andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til.

Det er en stor fordel for et sted å ha gode pendlingsmuligheter. Senere i rapporten vil vi se at det å være et godt integrert arbeidsmarked isolert sett har en positiv effekt på nettoflyttingen. Det er lettere for f.eks. en familie å flytte til et sted der det er flere arbeidsmarkeder «å ta av». Det øker sannsynligheten for å finne arbeid til begge partnerne.

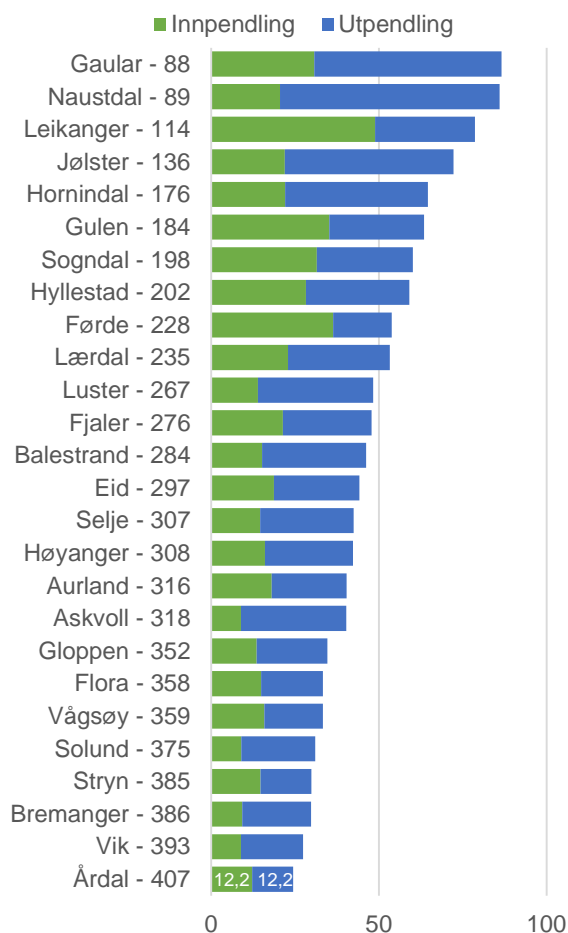
Andelen av arbeidsplassene i Årdal som det pendles inn til er på 12,2 prosent. Det er en like høy andel av den sysselsatte befolkningen i Årdal som pendler ut.

Dette er lavt sammenliknet med pendlingen i de fleste andre kommuner.

På de neste sidene vil vi se hvilken effekt denne lave arbeidsmarkedsintegrasjonen har hatt på nettoflyttingen til Årdal, etter at arbeidsplassutviklingen er korrigert for.

Figur 42: Antall personer som pendler inn og ut av Årdal, 2000-2013

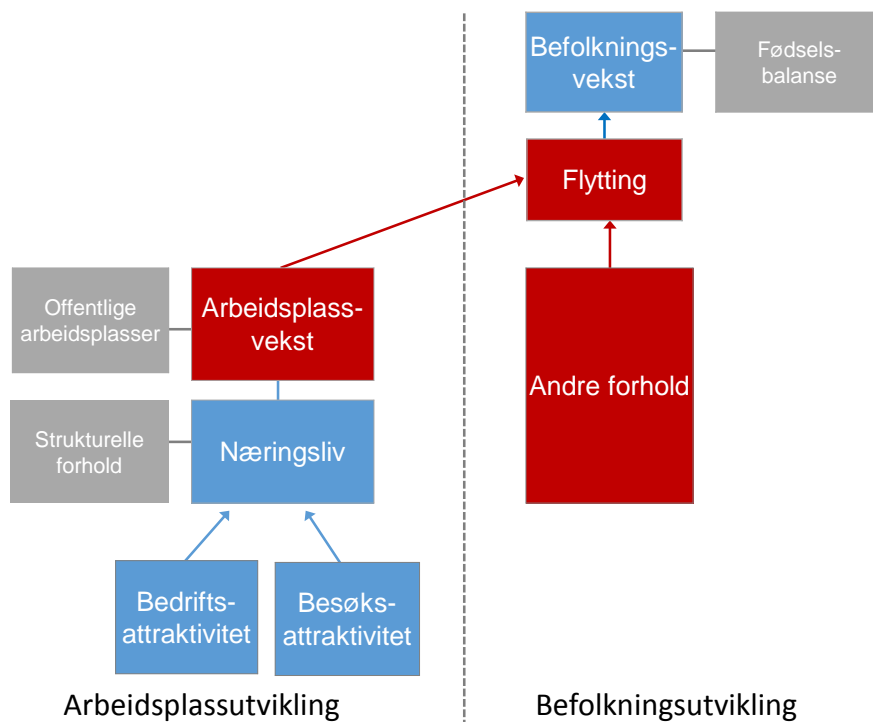

Figur 43: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Sogn og Fjordane i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

4. Bostedsattraktivitet

Vi har nå beskrevet og analysert utviklingen når det gjelder arbeidsplasser. I dette kapitlet skal vi se spesielt på bostedsattraktivitet. Steder som er attraktive som bosted trekker til seg innflyttere og holder på de som allerede bor på stedet. Slike steder får bedre befolkningsutvikling enn arbeidsplassveksten tilsier. Høy bostedsattraktivitet gjør det også lettere for næringslivet å rekruttere ansatte.

Vi skal nå analysere flyttingen på bakgrunn av arbeidsplassveksten. Hvordan er sammenhengen mellom arbeidsplassveksten og flyttingen? Er det andre forhold enn arbeidsplassveksten som har vært drivkrefter, og som har ført til at stedet har fått flere innflyttere?

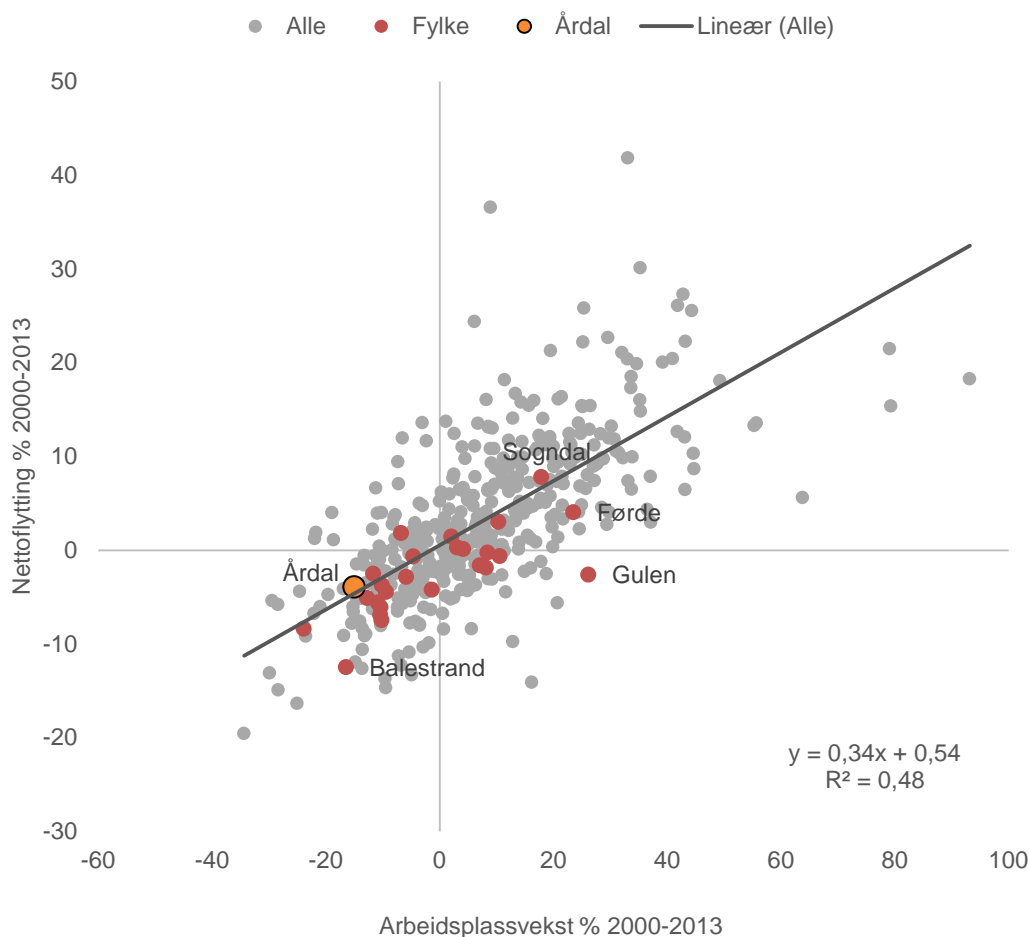

Figur 44: Attraktivitetsmodellen, og den delen vi skal fokusere på i dette kapitlet.

Det er viktig å avdekke sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflyttingen. Når vi kjenner denne sammenhengen, kan vi finne ut av hvor mye av flyttingen som skyldes andre forhold. Etterpå skal vi se nærmere på disse andre forholdene. Det er noen strukturelle forhold som påvirker nettoflyttingen i stor grad. Til slutt kan vi finne ut om stedene er attraktive som bosteder.

4.1 Arbeidsplassvekst og flytting

Hvordan har sammenhengen vært mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner? Det kan vi se gjennom å lage et plott over arbeidsplassvekst og nettoflytting i kommunene i perioden 2000-2013.

Figur 45: Kommunene i Norge plassert etter arbeidsplassvekst og nettoflytting i perioden 2000-2013. De røde prikkene er kommunene i Sogn og Fjordane, mens den store oransje representerer Årdal.

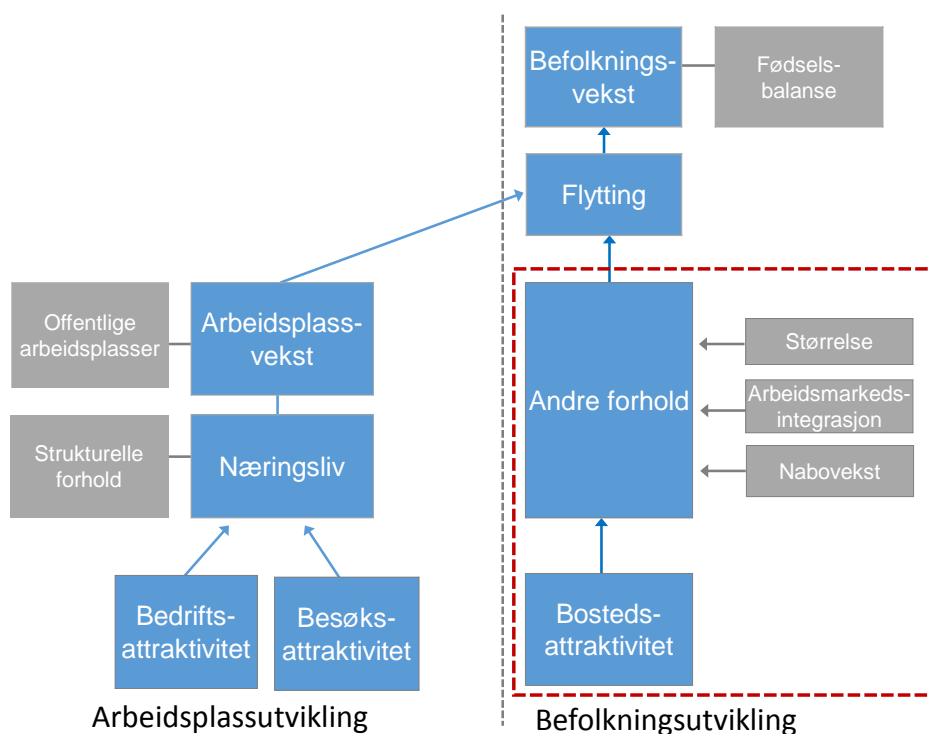
Det er en klar sammenheng mellom arbeidsplassvekst i kommunene og deres nettoflytting. Linjen viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene i perioden 2000-2013. Den representerer ekstra nettoflytting som følge av øking i antall arbeidsplasser.

Årdal har hatt en negativ nettoflytting, men den er nøyaktig som forventet av arbeidsplassutviklingen. Tilsynelatende ser det ut som om arbeidsplassnedgangen har kunnet forklare all nettoflyttingen.

Noen kommuner har en nettoflytting som er høyere eller lavere enn arbeidsplassveksten skal tilsi. Det kan skyldes eksterne og interne forhold. Det vil vi gå nærmere inn på, på de neste sidene.

4.2 Strukturelle forhold og bostedsattraktivitet

Vi viste på forrige side at noen kommuner har hatt bedre nettoflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre kommuner har mindre nettoflytting. Nå skal vi analysere årsakene til disse avvikene.

Figur 46: Attraktivitetsmodellen.

Strukturelle forhold er faktorer som har en signifikant betydning for utviklingen, men som vanskelig kan påvirkes lokalt. Det er tre strukturelle forhold som har signifikant betydning for steders nettoflytting, etter at effekten av arbeidsplassveksten er korrigert for.

Den første er stedets *størrelse*, målt i innbyggertall. Steder med mange innbyggere har systematisk høyere nettoflytting, uavhengig av arbeidsplassveksten.

Den andre faktoren er *arbeidsmarkedsintegrasjon*. Steder som inngår i større arbeidsmarkeder, og som derfor har bedre pendlingsmuligheter for befolkningen har systematisk høyere nettoflytting. Disse to faktorene er statiske, ved at de forandrer seg svært langsomt.

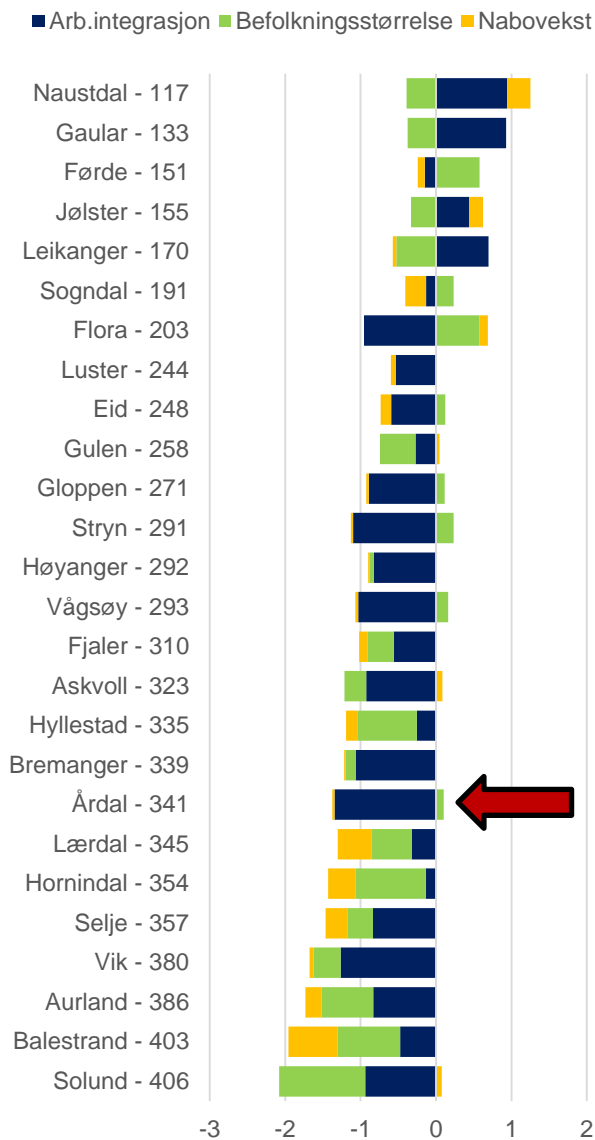
Den tredje faktoren, *nabovekst*, er mer dynamisk og kan være helt forskjellig fra år til år. Det er arbeidsplassveksten i omkringliggende steder, veid med andelen som pendler til hvert sted. Dersom de omkringliggende stedene har arbeidsplassvekst blir nettoflyttingen påvirket positivt.

4.2.1 Strukturelle flyttefaktorer

Hva har de strukturelle flyttefaktorene betydd for nettoflyttingen til kommunene? Det har vi regnet ut i figuren til høyre.

Årdals lave arbeidsmarkedsintegrasjon har vært ufordelaktig for nettoflyttingen til kommunen. Den relativt høye befolkningsstørrelsen har tiltrukket seg noen få innflyttere. Årdal har verken vunnet eller tapt innflyttere på grunn av arbeidsplassvekst i nabokommuner.

Årdal har under middels forutsetninger for positiv nettoflytting etter at arbeidsplassveksten er korrigert for. Det er den spredte bosetningen som gjør pendling vanskelig, og som dermed trekker flyttetallet ned.

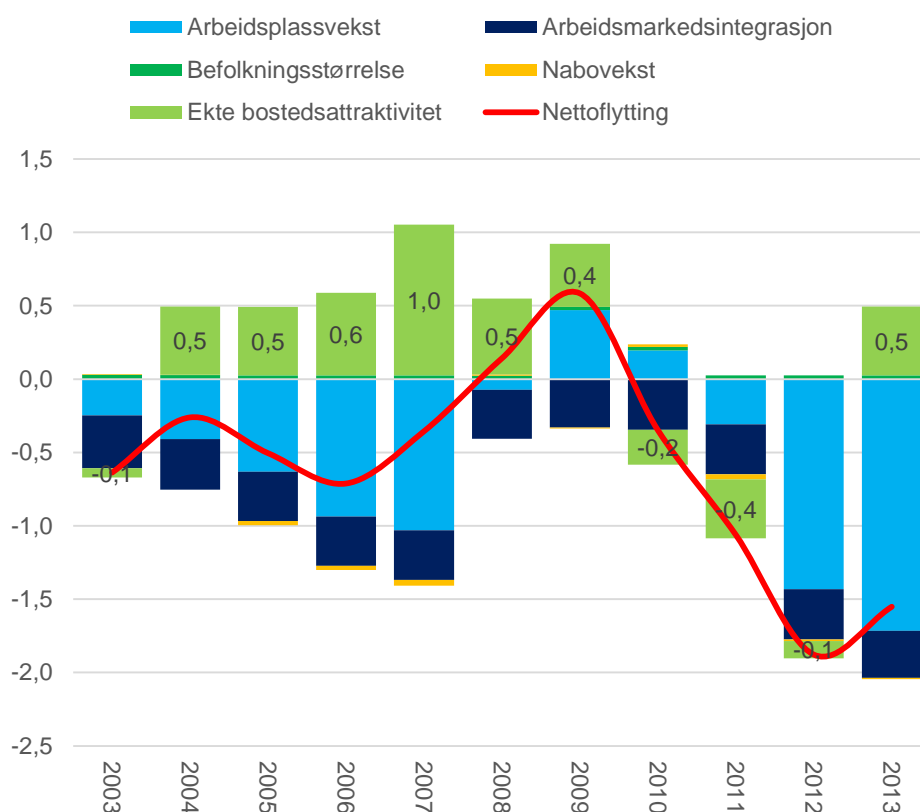

Figur 47: Effekten av de strukturelle flyttefaktorene på kommunenes nettoflytting siste fire treårsperioder. Rangering blant landets 428 kommuner.

4.2.2 Ekte bostedsattraktivitet

Nå har vi analysert nettoflyttingen, og regnet ut hva som skyldes arbeidsplassvekst og hva som skyldes strukturelle faktorer. Det er imidlertid fremdeles en del av nettoflyttingen som ikke kan forklares av disse faktorene. Når det ikke finnes en ytre forklaring, antar vi at det skyldes forhold som er spesielle for kommunen. Denne restfaktoren blir da en indikator for bostedsattraktiviteten. Den viser om nettoflyttingen har vært unormalt høy eller lav gitt de forholdene som vi vet påvirker nettoflyttingen.

Utviklingen av bostedsattraktiviteten i Årdal kan vi se i figuren under.

Figur 48: Den relative nettoflyttingen til Årdal, dekomponert i effekten av arbeidsplassvekst og strukturelle flyttefaktorer. Den nettoflyttingen som ikke kan forklares av arbeidsplassveksten eller strukturelle faktorer er en indikator for bostedsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt. Enhetene er standardavvik av nettoflytting.

Nettoflyttingen til Årdal kan nesten utelukkende forklares av arbeidsplassutviklingen og den lave arbeidsmarkedsintegrasjonen. Fram til 2009 var nettoflyttingen høyere enn forutsetningene skulle tilsi, og Årdal var på den tiden et sted som var attraktivt som bosted. Fra kapittel 1 om befolkningsutvikling så vi at Årdal var preget av befolkningsnedgang i denne perioden også, men befolkningsnedgangen var ikke så lav som den normalt sett skulle vært.

Etter finanskrisen fulgte noen perioder med negativ bostedsattraktivitet. I den siste treårsperioden har dette snudd, og nettoflyttingen har vært høyere enn forventet. Vi så også i kapittel 1 at nettoinnvandringen har vært spesielt høy det siste året. Kanskje klarer Årdal nå å trekke til seg mer enn gjennomsnittsnivået på innvandring? Det kan også vært at utflyttingen som følge av arbeidsplassnedgangen er forsinket.

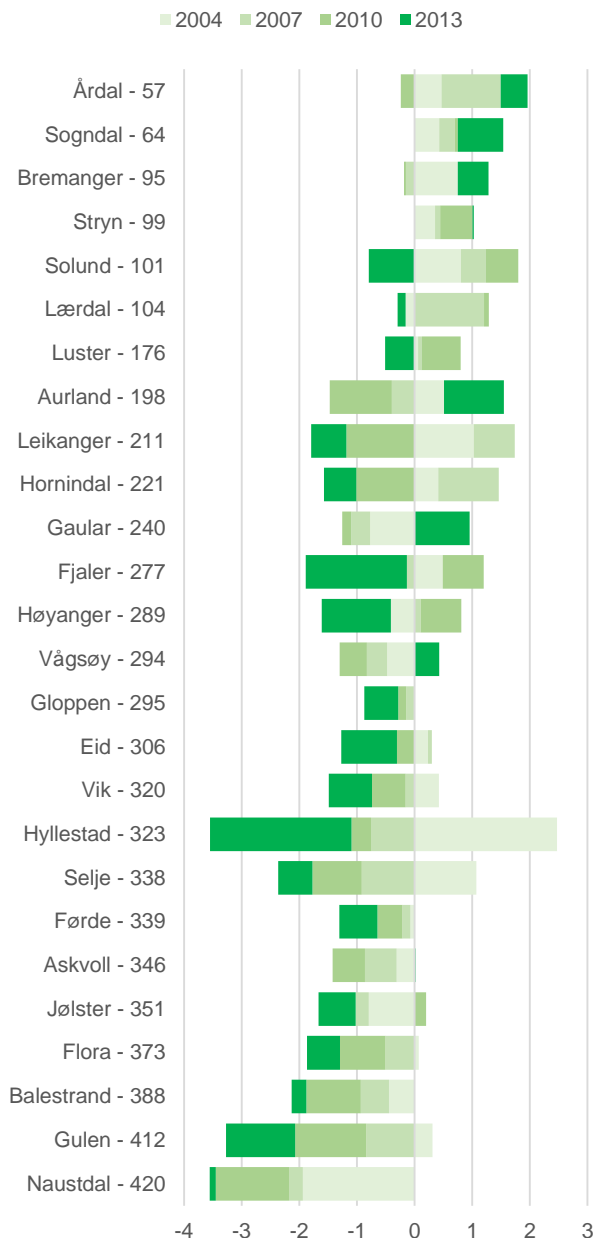
4.2.3 Bostedsattraktivitet rangert

På denne og neste side vil vi se på bostedsattraktiviteten i kommunene i Sogn og Fjordane. På denne siden ser vi hvordan bostedsattraktiviteten har utviklet seg over tid de siste tolv årene. På neste side ser vi på effekten bostedsattraktiviteten, arbeidsplassveksten og de strukturelle forholdene har hatt på nettoflyttingen. Figuren til høyre viser bostedsattraktiviteten for den siste tolvårsperioden, og er rangert deretter. Fargenyansene viser bostedsattraktiviteten i de enkelte treårsperiodene.

Over en tolvårsperiode er Årdal kommunen i Sogn og Fjordane med høyest bostedsattraktivitet. For Årdal sin del betyr det at nettoflyttingen ikke har vært så dårlig som den skulle vært, gitt arbeidsplassnedgangen og den lave arbeidsmarkedsintegrasjonen.

Årdal rangerer som nummer 57 nasjonalt. Årdal har også i den siste treårsperioden vært attraktiv som bosted. Attraktiviteten har gitt seg utslag i at det har vært mindre utflytting enn normalt.

Årdal er i selskap med Sogndal, Bremanger og Stryn. Kommuner som Balestrand, Gulen og Naustdal har hatt en svakere nettoflytting enn forventet.

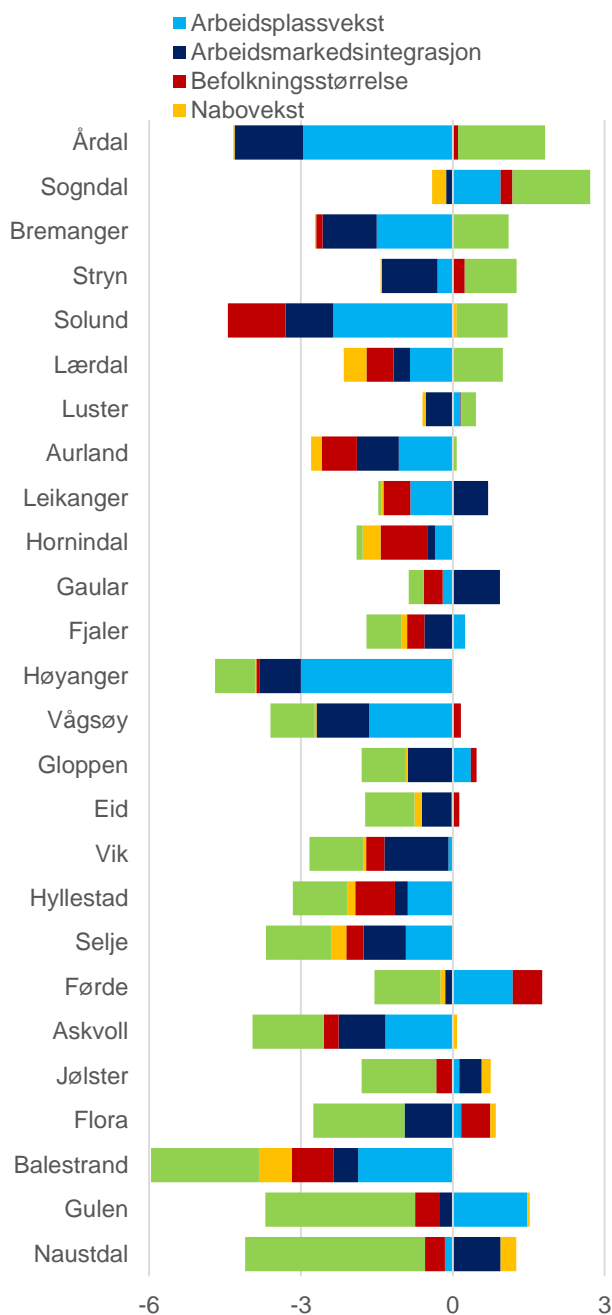
Figur 49: Bostedsattraktiviteten for de siste fire ikke-overlappende treårsperioder i kommunene i Sogn og Fjordane. Rangering blant landets 428 kommuner.

4.2.4 Nettoflytting – arbeidsplassvekst, struktur og attraktivitet

Figuren til høyre viser det samme som figurene på forrige side, men vi har nå lagt til effekten av arbeidsplassveksten og de strukturelle forholdene, slik at stolpene viser den relative nettoflyttingen.

Som vi ser, Årdal har ikke mistet så mange innbyggere som kommunen normalt sett skulle. Det er bra å ha positiv bostedsattraktivitet, men det er ikke i seg selv bærekraftig på sikt. For at Årdal skal oppnå relativ befolkningsvekst må kommunen i tillegg til å være attraktiv som bosted også ha arbeidsplassvekst som drivkraft.

Gulen er på mange måter motstykket til Årdal blant kommunene i Sogn og Fjordane. Gulen skulle normalt sett hatt positiv relativ flytting grunnet arbeidsplassveksten. Men nettoflyttingen har vært mye lavere enn forventet, og den lave bostedsattraktiviteten har betydd mer for nettoflyttingen i negativ retning enn arbeidsplassveksten har klart å gjøre i positiv retning.

Figur 50: Relativ nettoflytting til kommunene i Sogn og Fjordane fire siste ikke-overlappende treårsperioder. Den relative flyttingen er dekomponert i effekt av arbeidsplassvekst, struktur og bostedsattraktivitet. Rangering mht. attraktivitet. Enhet er sum av standardavvik.

5. Scenarier for framtidig vekst

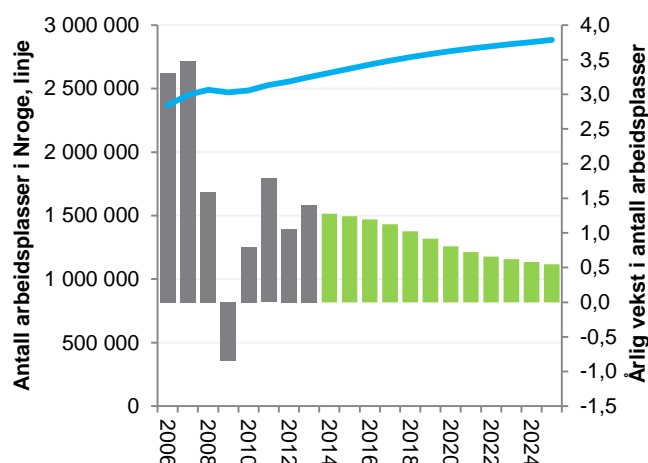
Vi skal avslutte denne delen av rapporten med å se på hva som er sannsynlige og mulige scenarier for framtidig utvikling. Framtidsscenarioene er basert på at de strukturelle forholdene vil fortsette, men at kommunene kan påvirke sin egen attraktivitet.

5.1 Strukturelle forhold

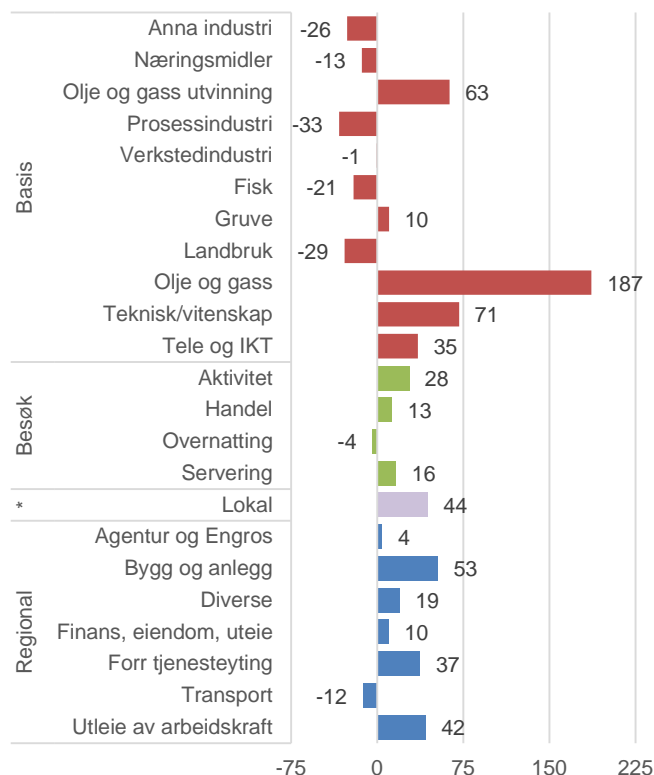
De strukturelle forholdene som kommer til å påvirke hver enkelt kommune vil være et resultat av hvor sterk veksten i hele Norge blir. Dessuten vil veksten i en enkeltkommune også bli påvirket av hvilke sektorer og bransjer som kommer til å vokse i framtiden. Vi skal innledningsvis gjøre rede for hvordan vi kommer fram til et sannsynlig normalscenario for den nasjonale veksten og hvordan den fordeles.

Vi baseres oss på SSBs middelframskriving for befolkningsveksten i Norge. Det forventes sterk innvandring de neste årene, som fører til tilsvarende sterk befolkningsvekst. Deretter antas det at nettoinnvandringen til Norge faller, slik at befolkningsveksten også faller. Framskrivningen gjelder for befolkningsvekst, men vi kan også bruke disse framskrivningene til å beregne sannsynlig arbeidsplassutvikling. Vi forutsetter da ganske enkelt at andelen av befolkningen som er sysselsatt vil være konstantⁱⁱ, slik at befolkning og arbeidsplasser vil vokse i samme takt.

Strukturelle endringer er en av de viktigste drivkreftene for framtidig fordeling av veksten i antall arbeidsplasser mellom kommuner. Kommuner med konsentrasjon i vekstbransjer får vekstimpulser, mens kommuner med mange arbeidsplasser i næringer med nedgang vil bli negativt påvirket. I våre scenarier har vi lagt inn at vekstmønsteret mellom sektorer og bransjer vil fortsette med den samme tendensen i de kommende årene som i perioden 2000-2013. Vi ser hvordan veksten har variert i de ulike bransjene i Norge i de siste årene, i figur 52.

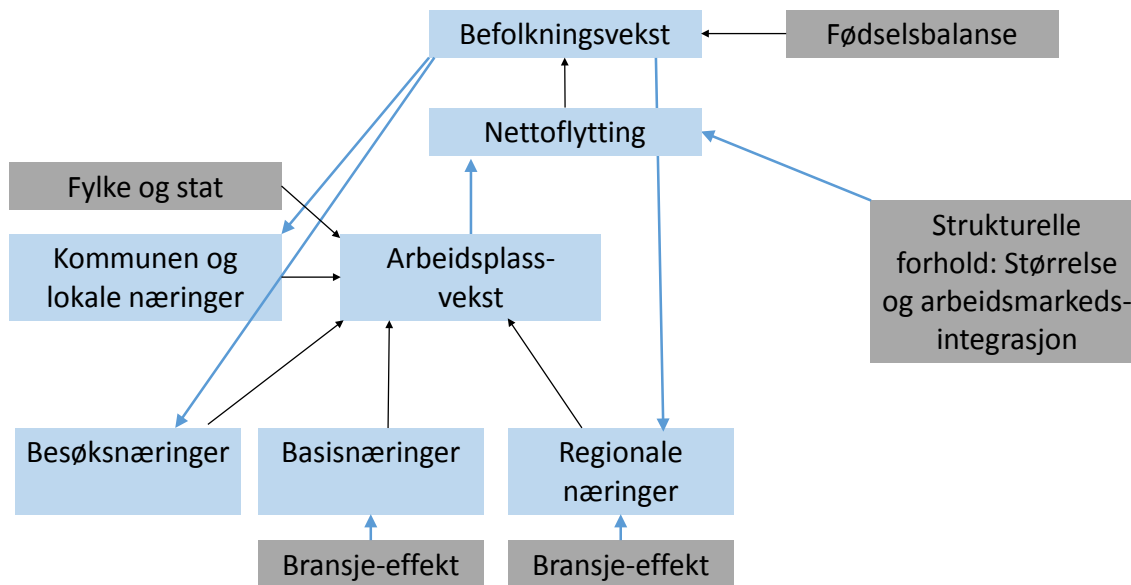
Figur 51: Arbeidsplassveksten i Norge fram til 2013, og beregnet arbeidsplassvekst ut fra at sysselsetningsandelen skal være konstant og SSBs middelprognose for befolkningsveksten.

Figur 52: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2013 i Norge.

5.2 Modellens dynamikk

I scenariomodellen bruker vi den samme modellen som vi brukte for å analysere den historiske utviklingen. Det er først og fremst utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser som modellen vil vise. Samtidig viser modellen hvordan antall arbeidsplasser vil fordele seg mellom sektorer og næringstyper.

Figur 53: Scenariomodellens oppbygging. De grå boksene er eksogene variabler, som baserer seg på historiske tall. De blå boksene blir bestemt i modellen. De sorte pilene viser definisjonsmessige sammenhenger, som at befolkningsveksten er summen av fødselsbalansen og nettoflytting, og at arbeidsplassveksten er summen av veksten i alle sektorer og næringstyper. De blå pilene viser sammenhenger som er lagt inn i modellen, og som er basert på regresjonsanalyser av historiske sammenhenger.

I modellen blir framtidig vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer et resultat av forventet vekst i de ulike bransjene på landsbasis, og vi legger da til grunn at veksten i de ulike bransjene i kommunen blir den samme som på landsbasis. Veksten i besøksnæringene er antatt å være den samme som på landsbasis i utgangspunktet, men justert for befolkningsveksten. De regionale næringene blir positivt påvirket av både befolkningsvekst og samtidig påvirket av bransjestrukturen.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i statlig sektor og i fylker antas å fortsette som før, og vil ikke være påvirket av kommunens egen arbeidsplassvekst.

Den relative arbeidsplassveksten i kommunen vil få en effekt på nettoflyttingen. Her baserer vi modellen på den empiriske sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner de ti siste årene. Nettoflyttingen blir også påvirket av strukturelle forhold som kommunens befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon, som antas å ha samme effekt i framtiden som historiske data viser.

Denne modellen representerer «business as usual», der de strukturelle endringene de siste årene framskrives. Samtidig baserer dette scenariet seg på at regionen har en utvikling «som normalt», dvs. at regionen har helt nøytral attraktivitet.

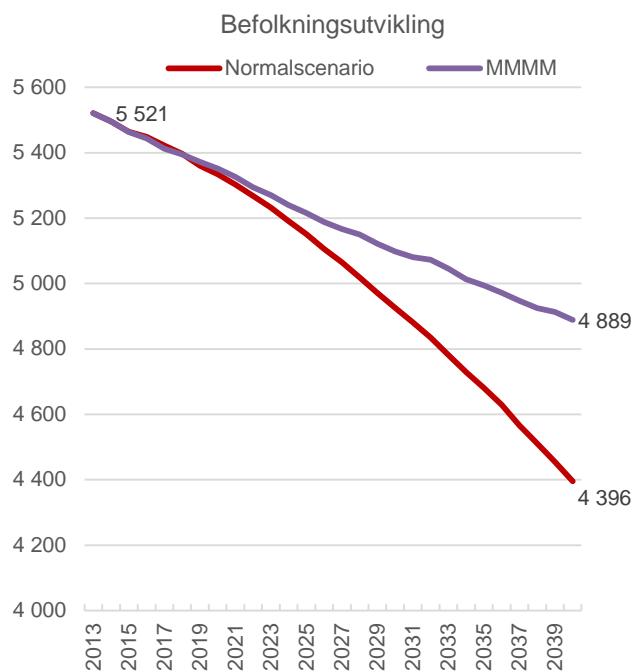
5.3 Normal-scenario for Årdal

5.3.1 Befolkningsutvikling

I figuren til høyre ser vi hvilken befolkningsutvikling Årdal vil få dersom Årdal har nøytral attraktivitet langs alle dimensjoner. Det vil si at flyttemønstrene følger arbeidsplassvekstutvikling og strukturelle forhold, mens arbeidsplassutviklingen følger strukturelle forhold.

Under et slikt scenario vil Årdal miste ytterligere 1 125 innbyggere innen 2040. Dette tilsvarer en befolkningsnedgang på 20,4 prosent. Folketallet vil da bli på 4 396 innen 2040.

SSBs middelframskrivning er også pessimistisk, men noe mer optimistisk enn vår. Det skyldes at SSB har lagt inn den dempingsfaktor som innebærer at sentraliseringen vil avta på sikt. Vi har ikke lagt inn en slik dempingsfaktor, og antar at flyttemønstrene vil fortsette i framtiden slik de har de siste årene.

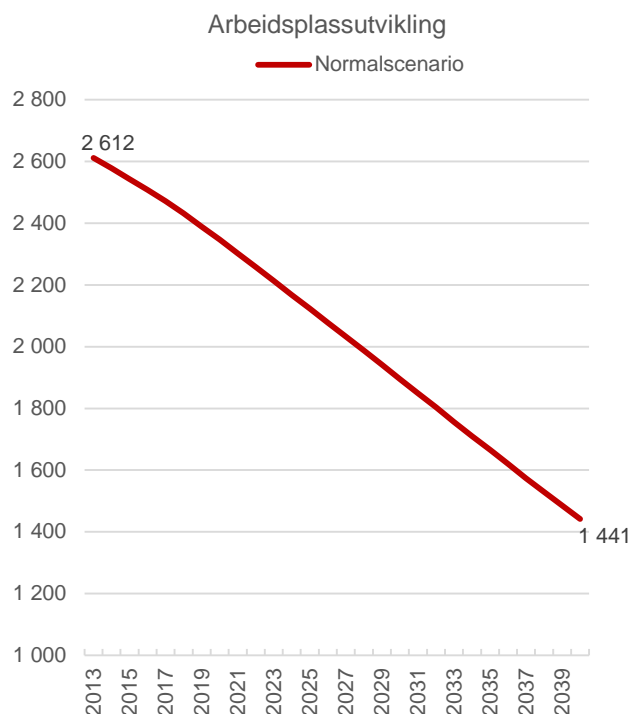
Figur 54: Antall innbyggere i Årdal, framskrevet til 2040. Normalscenariet og SSBs middelframskrivning.

5.3.2 Arbeidsplassutvikling

Antall arbeidsplasser forventes å nesten halveres innen 2040 dersom Årdal har nøytral attraktivitet langs alle dimensjoner.

Årsaken til dette dramatiske fallet i antall arbeidsplasser er bl.a. Årdals høye andel arbeidsplasser i prosessindustrien. Dette er, som vi har sett tidligere, en bransje i nedgang nasjonalt. Hvis denne bransjen fortsetter å avta nasjonalt, vil arbeidsplassutviklingen i Årdal bli dårlig.

På den annen side er det ikke sikkert at de strukturelle trekkene i utviklingen vil fortsette. Kanskje blir det nedgang i olje- og gassrelaterte næringer og permanent svakere kronekurs, som gir prosessindustrien i Norge ny vekst?

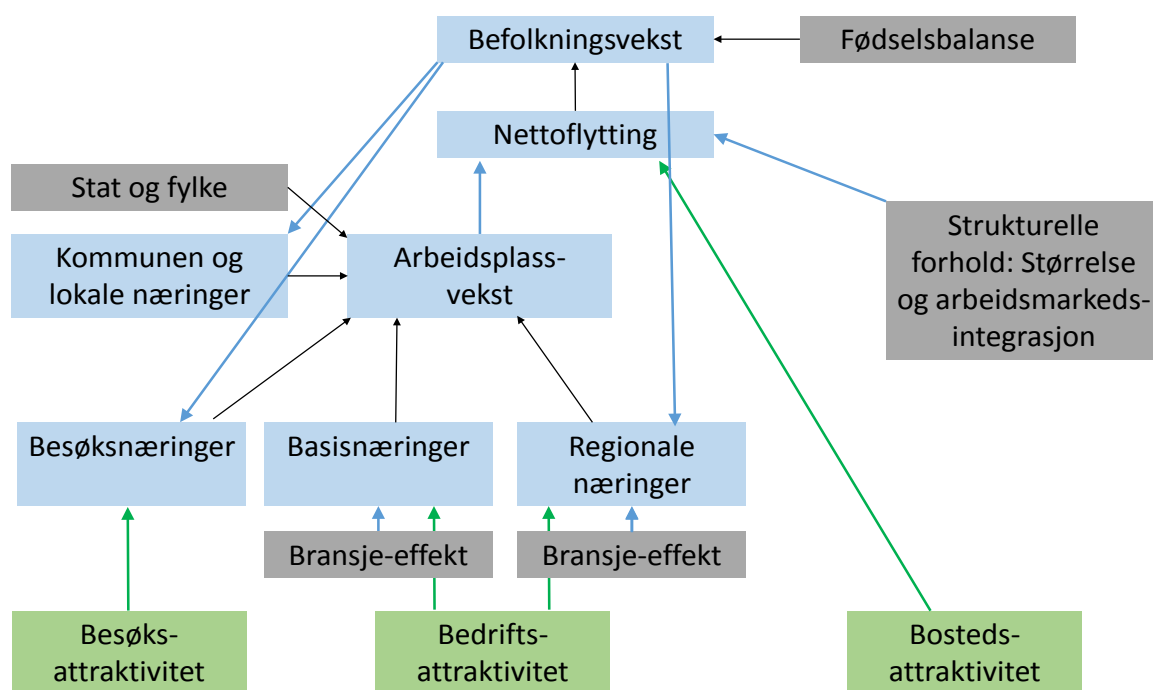

Figur 55: Normalscenario for arbeidsplassvekst i Årdal fram til 2040.

5.4 Alternative scenarier med attraktivitet

Normalscenariet er basert på at utviklingen i kommunen er absolutt normal, både med hensyn til arbeidsplassvekst i de enkelte bransjene, og med hensyn til nettoflytting i forhold til arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Attraktivitetsmodellen er basert på at kommuner kan påvirke egen vekst og oppnå en bedre utvikling enn slike framskrivninger tilsier. Attraktivitet er «statistisk unormal» vekst.

Vi vil derfor utvide scenariomodellen gjennom å legge inn historisk attraktivitet for regionen, og deretter legger vi inn ulike forutsetninger om framtidig attraktivitet som vil skape vekst i regionen.

Figur 56: Scenario-modellen utvidet med attraktivitet for besøk, bedrift og bosted.

I denne modellen kan vi legge inn verdiene for historisk attraktivitet, dvs. den attraktiviteten som regionen har hatt de siste årene. Da kan vi se hvilken utvikling regionen vil få dersom de fortsetter med den attraktiviteten de har hatt for bosted, bedrifter og besøk i de siste årene.

I de foregående kapitlene har vi sett at Årdal har hatt en ganske god bostedsattraktivitet, men at næringsattraktiviteten har vært lav, spesielt i basisnæringene. På neste side vil vi se hvilken utvikling Årdal vil få hvis dette fortsetter.

5.5 Scenarier for historisk attraktivitet

Vi kan legge inn de historiske verdieneⁱⁱⁱ for Årdals attraktivitet som bosted, og attraktiviteten for basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer i modellen, og se hvilken utvikling som det fører til.

Tabell 5: Historiske verdier for attraktiviteten i Årdal. Næringsattraktiviteten er målt som årlig prosentvis vekst, mens bostedsattraktiviteten er målt som antall standardavvik fra gjennomsnittet. Siste kolonne viser spredningen (standardavviket).

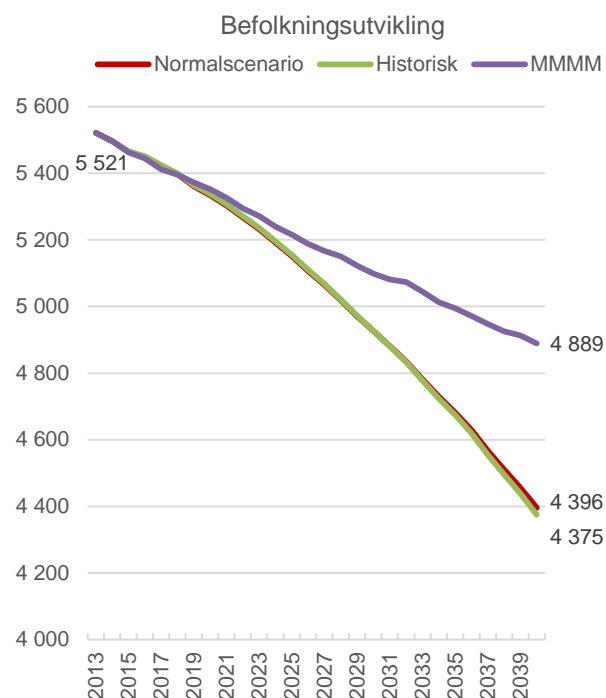
	Historisk	StDev
Bostedsattraktivitet	0,1	0,7
Bedriftsattraktivitet - Basisnæringer	0,3	8,8
Besøksattraktivitet	-1,3	10,8
Bedriftsattraktivitet - Regionale næringer	-2,7	11,0

Over en tiårsperiode har Årdal hatt en årlig positiv bransjustert vekst på 0,3 prosent. Det er denne gjennomsnittattraktiviteten vi legger til grunn i det historiske scenariet. Besøksnæringene har i snitt over en tiårsperiode hatt en negativ bransjustert årlig vekst på -1,3 prosent, mens den bransjusterte veksten i de regionale næringene har vært på -2,7 prosent. Bostedsattraktiviteten har vært positiv, men ikke blant de beste i landet.

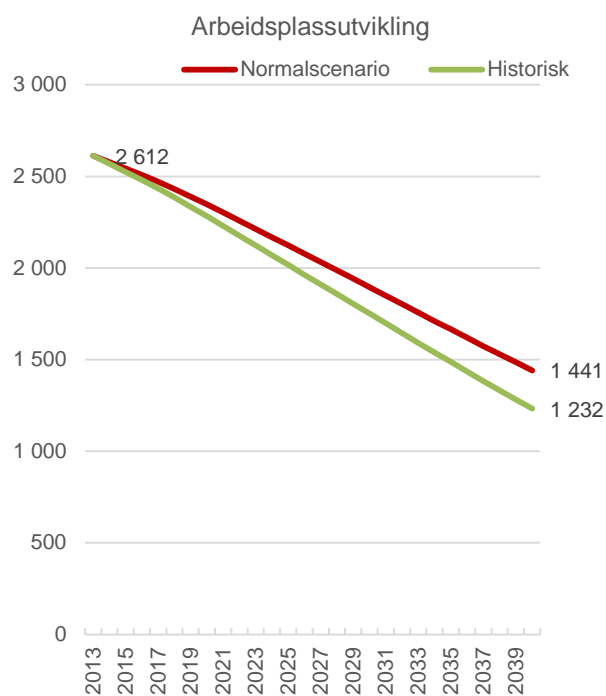
Hvis dette fortsetter, kombinert med de dårlige strukturelle forholdene for vekst i næringslivet, vil Årdal miste omtrent like mange innbyggere som i normalscenariet. Attraktiviteten for bosted og i basisnæringene kompensere for den negative attraktiviteten i besøksnæringene og i de regionale næringene på en sann måte at sluttresultatet er tilnærmet likt et scenario med nøytral attraktivitet.

Antall arbeidsplasser vil bli redusert med 209 flere enn i normalscenariet. Det innebærer også en tilnærmet halvering av antall arbeidsplasser fra dagens nivå.

Vi ser her at det holder ikke å være attraktiv langs én dimensjon, så lenge man ikke har nøytral eller positiv attraktivitet langs de andre. Hva vil skje i Årdal dersom kommunen klarer å være litt attraktiv langs alle dimensjonene?

Figur 57: Historisk og normalscenario for befolkningsframskrivingen til Årdal fram til 2040. MMMM viser SSBs framskrivninger.

Figur 58: Arbeidsplassvekst under normalscenariet og med historisk attraktivitet i Årdal fram til 2040.

5.6 Scenario med høy attraktivitet for bedrift og besøk og bosted

Hvor sterk vekst kan Årdal oppnå, dersom de lykkes med å være blant de mest attraktive regionene både for bosetting og næring?

I tabellen under har vi lagt inn noen verdier for framtidig attraktivitet som vil skape vekst i regionen.

Vi antar nå at Årdal har en næringsattraktivitet som innebærer en årlig bransjustert vekst på 1 prosent, samt at bostedsattraktiviteten ligger 0,5 standardavvik fra gjennomsnittet. Dette er et scenario som det er mulig å tilstrebe.

Tabell 6: Historiske verdier og verdier for et høyvekstscenario i Årdal. Næringsattraktiviteten er målt som årlig prosentvis vekst, mens bostedsattraktiviteten er målt som antall standardavvik fra gjennomsnittet. Siste kolonne viser spredningen (standardavviket).

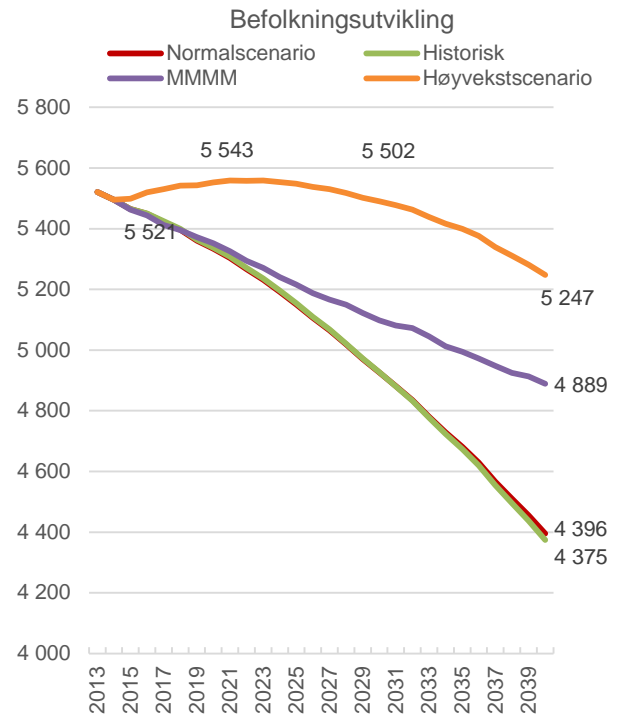
	Høyvekst	Historisk	StDev
Bostedsattraktivitet	0,5	0,1	0,7
Bedriftsattraktivitet - Basisnæringer	1,0	0,3	8,8
Besøksattraktivitet	1,0	-1,3	10,8
Bedriftsattraktivitet - Regionale næringer	1,0	-2,7	11,0

5.6.1 Befolkningsutvikling

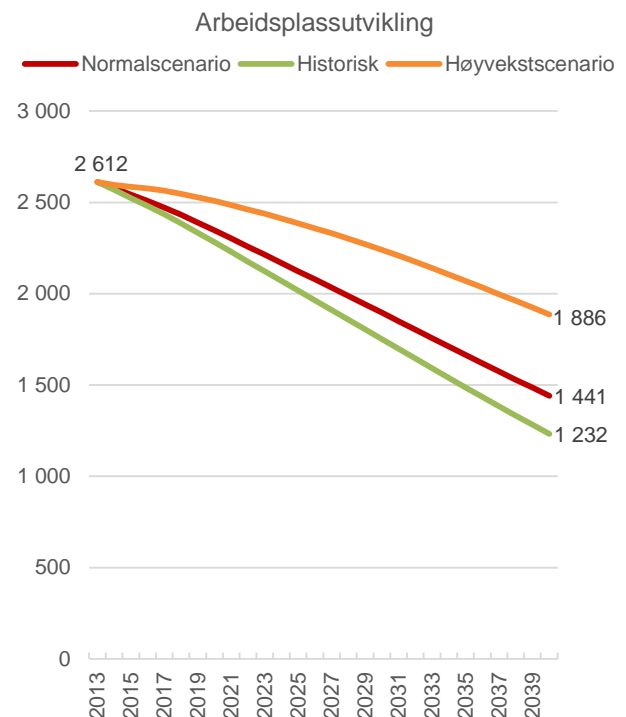
Under et slikt scenario vil befolkningen stige de neste ti årene, for så å avta. Innbyggertallet forventes å bli 5 247 i 2040. Dette tilsvarer en befolkningsnedgang på fem prosent. Så selv om Årdal er attraktiv, vil kommunen måtte forvente at folketallet synker noe. Under et slikt scenario er framskrivningen mer optimistisk enn SSBs middelframskrivning.

5.6.2 Arbeidsplassutvikling

Antall arbeidsplasser forventes å bli redusert med 27,8 prosent. Dette er en sterk reduksjon, men den er ikke fullt så dramatisk som dersom attraktivitetsnivået fortsetter som før, der antall arbeidsplasser forventes å halveres. Som nevnt tidligere, kan de strukturelle utviklingstrekkene endres i favør av Årdal, noe som vil kunne styrke arbeidsplassutviklingen.

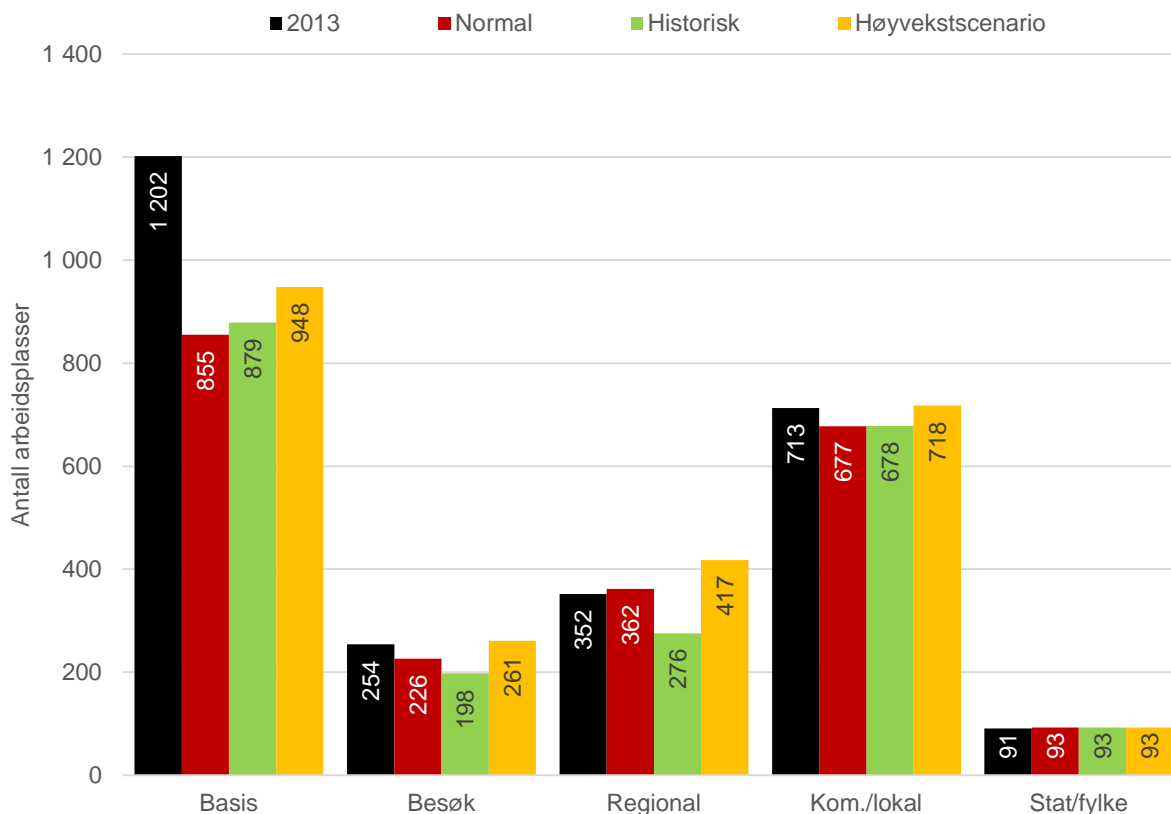
Figur 59: Befolkningsutvikling under ulike scenarier for attraktivitet i Årdal fram til 2040.

Figur 60: Arbeidsplassutvikling i Årdal fram til 2040 under ulike scenarier av attraktivitet.

5.6.3 Hvorfra kommer veksten i vekstscenariene?

Vi kan også vise hvordan arbeidsplassutviklingen blir i de ulike scenariene når vi deler opp veksten i de ulike sektorene og næringstypene. I figuren under viser vi antall arbeidsplasser i 2013 og i 2023 for de ulike scenariene.

Figur 61: Antall arbeidsplasser i ulike sektorer og nærings typer i 2013 og i de ulike scenariene i 2023, i Årdal.

Gitt at de strukturelle forholdene for vekst i næringslivet i Norge ikke endrer seg vesentlig, vil Årdal i løpet av de neste ti årene miste mange arbeidsplasser i basisnæringene. Verst vil det gå i normalscenariet, der Årdal ikke er attraktiv langs noen dimensjoner. Med den historiske attraktiviteten vil det også bli fall, men det vil ikke bli så stort. Under høyvekstscenarioet vil antall arbeidsplasser i basisnæringene nå 948 fra dagens nivå på 1 202.

Besøksnæringene vil vokse noe under høyvekstscenarioet. Her vil både besøksattraktiviteten spille inn, men også befolkningseffekten, siden den ikke vil bli like dårlig dersom Årdal blir attraktiv som bosted.

Antall arbeidsplasser i de regionale næringene vil falle dramatisk dersom det historiske attraktivitetsnivået fortsetter. Dette skyldes bl.a. at Årdal har vært lite attraktiv for bedrift i de regionale næringene, men også at etterspørselen fra basisnæringene vil være lav samt at den lave befolkningsveksten vil ha en negativ effekt.

I et høyvekstscenario vil de regionale næringene vokse både av egen kraft gjennom egen attraktivitet, men også av høyere etterspørsel fra basisnæringene samt en bedre befolkningsutvikling. De regionale næringene vil uansett scenario fortsette å være små sammenliknet med basisnæringene.

Antall arbeidsplasser i kommunal sektor forventes å bli litt høyere i et høyvekstscenario grunnet en høyere befolkning. Ellers forventes en svak nedgang. Kommunal sektor vil også uansett scenario fortsette å være stor, og nest størst etter basisnæringene.

Antall arbeidsplasser i statlig og fylkeskommunal sektor forventes å forbli lavt uansett scenario.

6. Utdanning

Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkningen. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

6.1 Utdanning i befolkning

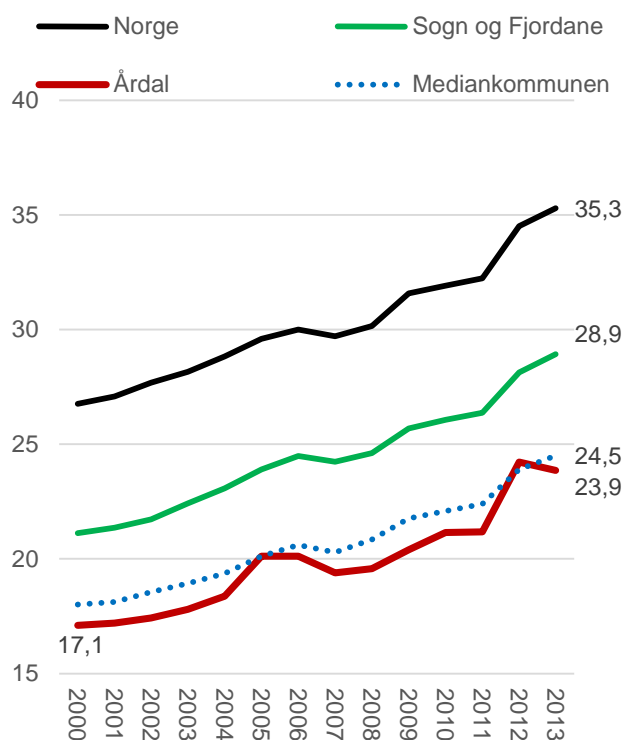
Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom stedene. Bærum har høyest utdanningsnivå i sin befolkning i 2013 med 54,8 prosent av den sysselsatte befolkningen med minst tre års utdanning. I Værøy kommune var tilsvarende andel 13,0 prosent.

I Årdal har 23,9 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning. Nivået har økt fra 17,1 prosent i 2000.

Nivået i Årdal er litt under nivået til mediankommunen, og nivået har siden 2000 ligget tett opptil mediannivået.

Nivået i Årdal er under gjennomsnittsnivået til Sogn og Fjordane.

De høyt utdannede klumper seg ofte i de største byene, og derfor har de aller fleste kommunene lavere utdanningsnivå enn landsgjennomsnittet. Det er bare 35 av 428 kommuner som har et utdanningsnivå i befolkningen som er over utdanningsnivået på landsbasis.

Figur 62: Andel av den sysselsatte befolkningen i Norge, Sogn og Fjordane, Årdal og mediankommunen med høyere utdanning, 2000 – 2013.

6.1.1 Utdanningsnivå blant pendlere

Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av kommunene, og differansen mellom disse.

Noen kommuner har mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det kan vi kanskje tolke som at de er attraktive som bostedskommune for personer med høy utdanning.

Rent intuitivt skulle en tro at kommuner som har et høyt utdanningsnivå i arbeidsmarkedet i egen kommune hadde lav utdanning blant de som pendlet ut, ettersom innbyggerne får dekket tilbud om arbeid til høyt utdannede i egen kommune. I praksis er det omvendt. Dess høyere utdanningsnivå det er i arbeidsmarkedet i egen kommune, dess høyere er utdanningsnivået blant de som pendler ut.

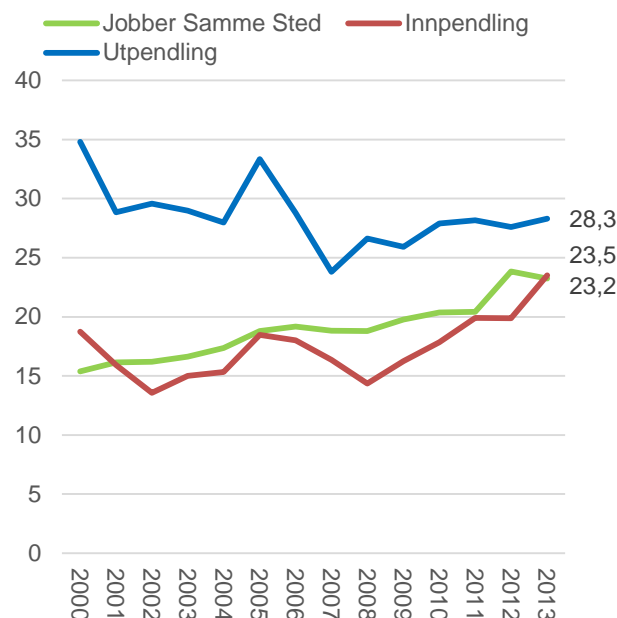
Det er i praksis også en sammenheng mellom høyt utdanningsnivå i arbeidsmarkedet i kommunen og utdanningsnivået blant de som pendler inn. Det virker intuitivt naturlig, men sammenhengen er mye sterkere mellom utdanningsnivået i egen kommune og de som pendler ut. Dermed ser det ut til at de høyt utdannede klumper seg i noen kommuner.

Differansen mellom utpendlerne og innpendlerne er vist i tabellen til høyre. I Årdal er andelen høyt utdannede blant de som pendler inn og de som jobber i samme kommune ganske likt. Andelen med høy utdanning blant de som pendler ut er litt høyere. Differansen mellom utdanningsnivå hos de som pendler ut og inn er på 4,8 prosentpoeng. Denne differansen er høy, siden Årdal rangerer som nummer 79 blant landets 428 kommuner. Dermed kan man kanskje tolke det om at Årdal er et relativt attraktivt bosted for de med høyere utdanning.

I figuren til høyre ser vi hvordan utdanningsnivået har utviklet seg blant inn- og utpendlere. Før var det mer tydelig at andelen høyt utdannede var høyere blant de som pendler ut enn inn. Det ser ut til å være en konvergerende tendens i Årdal – at andelen høyt utdannede nærmer seg et likere nivå hos de som jobber i samme kommune, de som pendler ut og de som pendler inn.

Tabell 7: Andel med høyere utdanning hos pendlere i 2012.

Rang	Sted	Jobber Samme sted	Pender inn	Pendler ut	Differanse
10	Sogndal	35,1	36,1	49,2	13,1
23	Balestrand	34,1	28,7	39,3	10,5
49	Flora	25,5	21,8	29,3	7,5
54	Gloppen	28,7	32,5	39,3	6,8
59	Gaular	25,8	24,5	31,0	6,5
63	Stryn	22,7	26,2	32,4	6,2
79	Årdal	23,2	23,5	28,3	4,8
80	Førde	37,7	32,8	37,6	4,8
144	Selje	17,9	26,0	26,3	0,3
161	Gulen	22,1	23,9	23,3	-0,6
173	Hyllestad	21,3	21,1	19,9	-1,2
179	Jølster	22,0	34,1	32,6	-1,4
232	Askvoll	21,7	33,3	29,1	-4,2
263	Bremanger	20,6	27,3	21,6	-5,7
276	Vågsøy	22,6	34,1	27,6	-6,5
285	Høyanger	24,5	30,6	23,8	-6,8
311	Leikanger	47,7	57,5	48,9	-8,6
317	Eid	30,2	39,3	30,3	-9,1
326	Fjaler	30,7	44,2	34,4	-9,8
337	Solund	23,1	27,3	16,7	-10,6
344	Luster	27,2	45,0	33,8	-11,2
350	Hornindal	20,0	40,0	28,0	-12,0
351	Aurland	24,8	39,6	27,6	-12,0
367	Naustdal	22,2	38,6	24,9	-13,7
375	Vik	23,0	41,7	26,7	-15,1
387	Lærdal	29,7	50,2	33,5	-16,7

Figur 63: Andel med høyere utdanning hos de som pendler ut, pendler inn og arbeider i Årdal.

6.1.2 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået i de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som arbeider i fylkeskommunene har høyere utdanning, mens 65,3 prosent av de statsansatte har minst 3-årig utdanning.

I Årdal er andelen høyt utdannede i fylkeskommunal sektor litt lavere enn i fylket og i landet som helhet. Andelen høyt utdannede i statlig sektor er lav, sammenliknet med fylket og landet som helhet. Riktig nok er det få som jobber i statlig sektor i Årdal. I kakediagrammene i kapittel 2 så vi at det i 2013 var 91 personer som jobbet i statlig sektor i Årdal.

Næringslivet har mye lavere andel utdannede enn i offentlig sektor. 26,1 prosent av de som jobber i næringslivet i Norge har høyere utdanning.

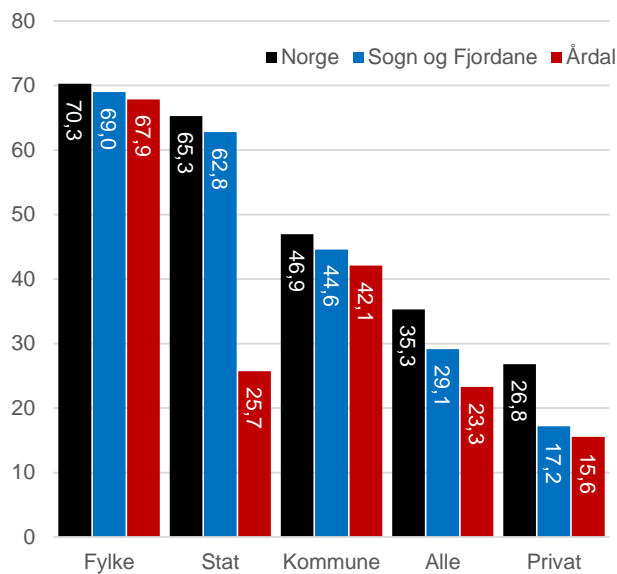
15,6 prosent av de som jobber i privat sektor i Årdal har høyere utdanning. Nivået er litt lavere enn fylkesgjennomsnittet, og ganske mye lavere enn landsgjennomsnittet.

Sektorsammensetningen har naturligvis stor betydning for den regionale variasjonen i utdanningsnivået. Steder hvor en stor andel av sysselsettingen er i offentlig sektor vil naturlig få et høyere utdanningsnivå i arbeidslivet, og sannsynligvis også i befolkningen.

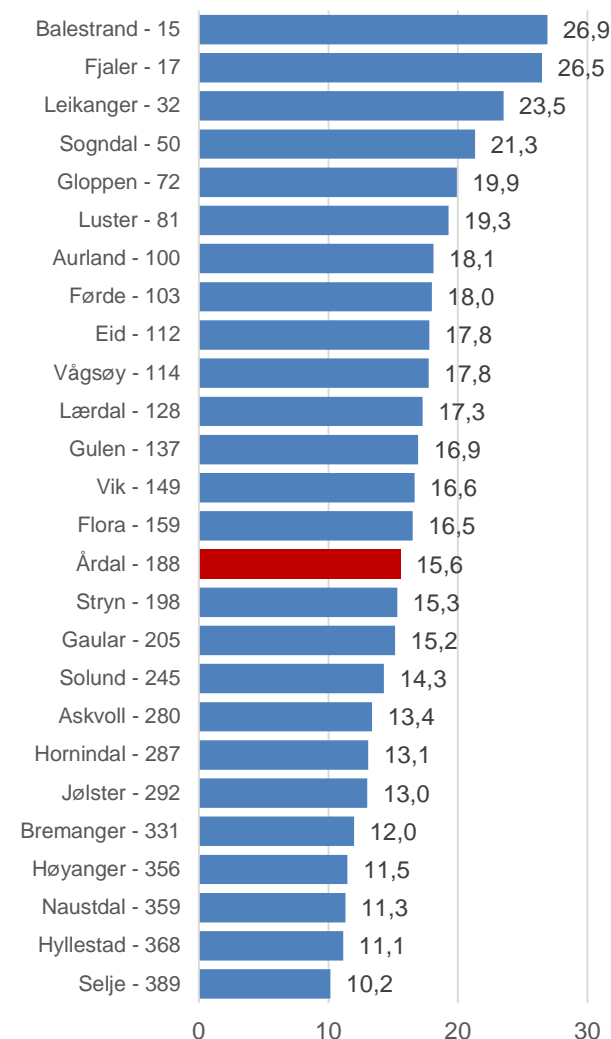
6.1.3 Utdanningsnivå næringslivet

I resten av kapittelet skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Variasjonen i utdanningsnivå i næringslivet er vist i figur 65.

Årdals andel høyt utdannede i næringslivet er litt under middels i fylket, men litt over middels blant alle kommunene i Norge.

Figur 64: Andel med høyere utdanning etter sektor, 2012.

Figur 65: Andel med høyere utdanning i næringslivet, etter arbeidssted i 2013.

Hvorfor varierer utdanningsnivået?

Det er store forskjeller mellom utdanningsnivået i de ulike bransjene. I figuren til høyre ser vi at i noen bransjer, som tele og IKT og teknisk/vitenskapelige tjenester, er andelen ansatte med høyere utdanning godt over 50 prosent. I bransjer som bygg og anlegg og handel er andelen rundt 10 prosent. I figuren til høyre sammenlikner vi utdanningsnivået i Årdal og Norge bransje for bransje.

Andelen høyt utdannede innen anna industri er høyere i Årdal enn i landet som helhet. Prosessindustrien, som er den klart største bransjen i Årdal, har en lavere andel høyt utdannede blant sine arbeidere enn det bransjen har på landsbasis.

Andelen høyt utdannede innen overnatting og servering er høyere i Årdal enn på landsbasis. Riktig nok er det få som jobber i disse bransjene i Årdal, 22 innen overnatting og 7 innen servering, så her kan det være noen tilfeldigheter som spiller inn.

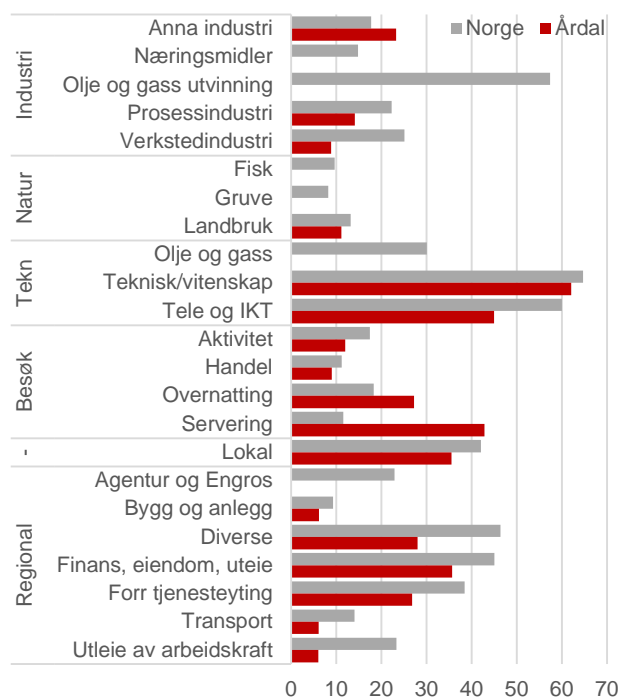
I de øvrige bransjene er andelen høyt utdannede lavere i Årdal enn på landsbasis.

Ettersom det er store forskjeller mellom utdanningsnivå mellom bransjene, vil det være interessant å undersøke om de regionale ulikhetene mellom utdanningsnivå i næringslivet skyldes at bransjestrukturen er forskjellig. Det har vi gjort i den nederste figuren. Bransjeeffekten er beregnet gjennom å kalkulere hvilken andel ansatte med høy utdanning det ville vært dersom det var gjennomsnittlig utdanningsnivå i hver enkelt bransje, og deretter trekke fra næringslivets generelle utdanningsnivå.

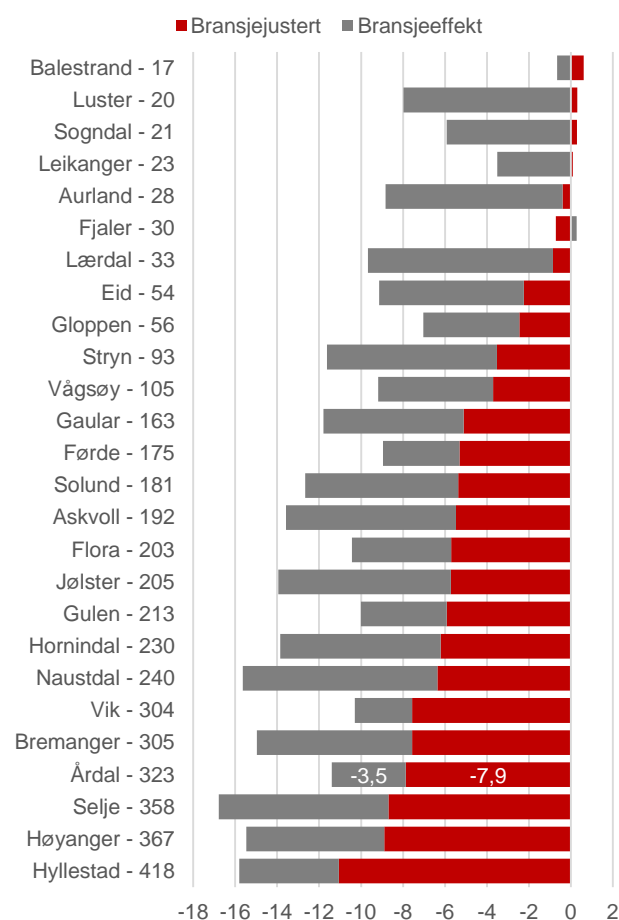
I Sogn og Fjordane er det bare Fjaler som har en bransjesammensetning i sitt næringsliv som tilsier at andelen høyt utdannede i næringslivet skal være høyere enn andelen nasjonalt.

Når vi har regnet ut bransjeeffekten, kan vi også se om noen regioner har unormalt høyt utdanningsnivå når bransjeeffekten er trukket fra.

Årdal har foruten en negativ bransjeeffekt et utdanningsnivå i sitt næringsliv som er lavere enn bransjesammensetningen skulle tilsa. Årdal rangerer lavt i fylket mht. bransjejustert utdanningsnivå. Også på landsbasis er Årdal blant kommunene med lavest andel høyt utdannede i næringslivet etter at bransjeeffekten er korrigeret for.

Figur 66: Andel av ansatte med minst tre års høyere utdanning i ulike bransjer i Norge og Årdal.

Figur 67: Avvik mellom regionenes utdanningsnivå i næringslivet og nivået i Norges næringsliv, dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert andel.

7. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse^{iv}.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping 10. Andel foretak med vekst i verdiskaping, justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder.
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 11. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren forteller oss om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak, samt innflyttede foretak fratrukket utflyttede.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andelen lønnsomme foretak justert for bransjestruktur, bedriftenes omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en indikator som justerer for bransjestruktur, omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak av samtlige regnskapspliktige foretak på stedet som har vekst i verdiskapingen. Det er også en siste indikator der det er justert for forskjeller i bransjestruktur, omsetning og alder til foretakene.

Indikatoren «næringslivets størrelse» er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen på stedet. For hver indikator rangeres både regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe. Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av NæringsNM.

Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I de siste årene har landets etableringsfrekvens ligget på rundt sju prosent. Mediankommunens etableringsfrekvens er lavere enn landets fordi de store bykommunene drar opp gjennomsnittet mye.

Etableringsfrekvensen i Årdal er lavere enn landsgjennomsnittet, men høyere enn medianverdien. Etableringsfrekvensen har ligget mellom landsgjennomsnittet og medianverdien i nesten alle årene vi har målt.

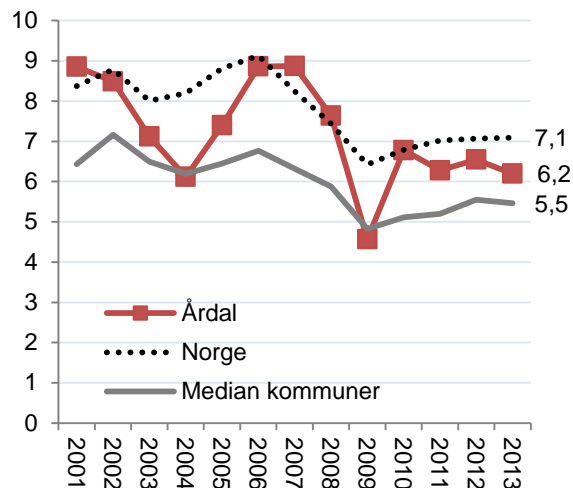
7.1.1 Etableringsindeksen for kommuner

Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering; etableringsfrekvensen, den bransjusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene.

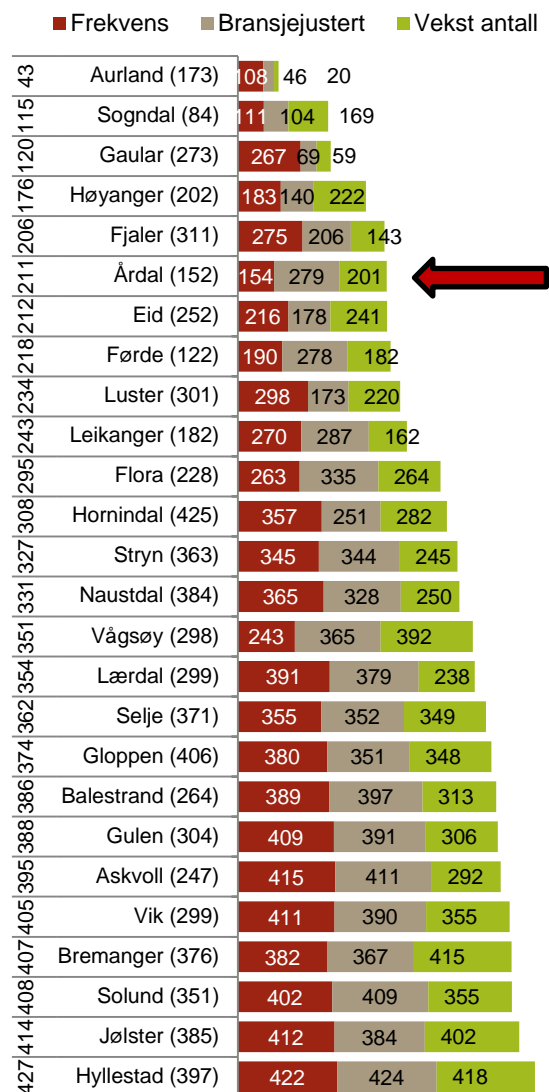
I figur 69 ser vi hvilken rangering Årdal har for de tre etableringsindikatorerne og for etableringsindeksen samlet.

Årdals etableringsfrekvens er blant de høyeste i Sogn og Fjordane og middels nasjonalt. Årdals etableringsfrekvens har gått litt ned i 2013 sammenliknet med snittet for de ti foregående årene.

Årdal rangerer forholdsvis høyt mht. etableringsfrekvens, men forholdsvis lavt mht. bransjustert etableringsfrekvens.

Figur 68: Etableringsfrekvensen i Årdal, Norge og medianen av kommunene i Norge i perioden 2001-2013.

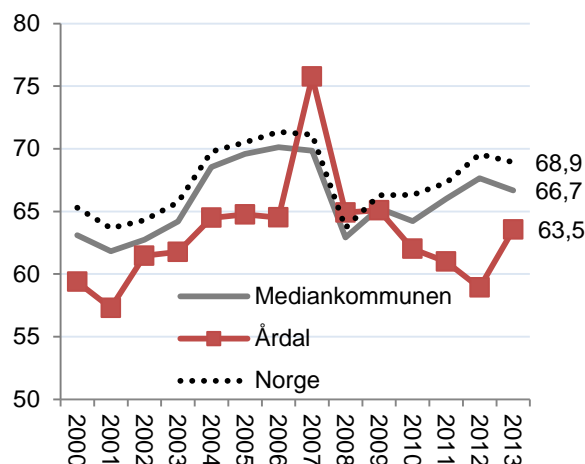
Figur 69: Etableringsindeksen for kommunene i Sogn og Fjordane, med rangeringsnummer for hver av indikatorerne. Rangering for etableringsindeksen er vist helt til venstre. I parentes er rangeringen for etableringsindeksen siste ti år.

7.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, for deretter å stige de tre neste årene. I 2013 hadde 68,9 prosent av alle regnskapspliktige foretak positivt resultat før skatt, noe som var en liten nedgang fra 2012.

I Årdal hadde 63,5 prosent av foretakene positivt resultat før skatt. Dette er en høyere andel enn året får. Andelen lønnsomme foretak i Årdal er under medianverdien og under landsgjennomsnittet.

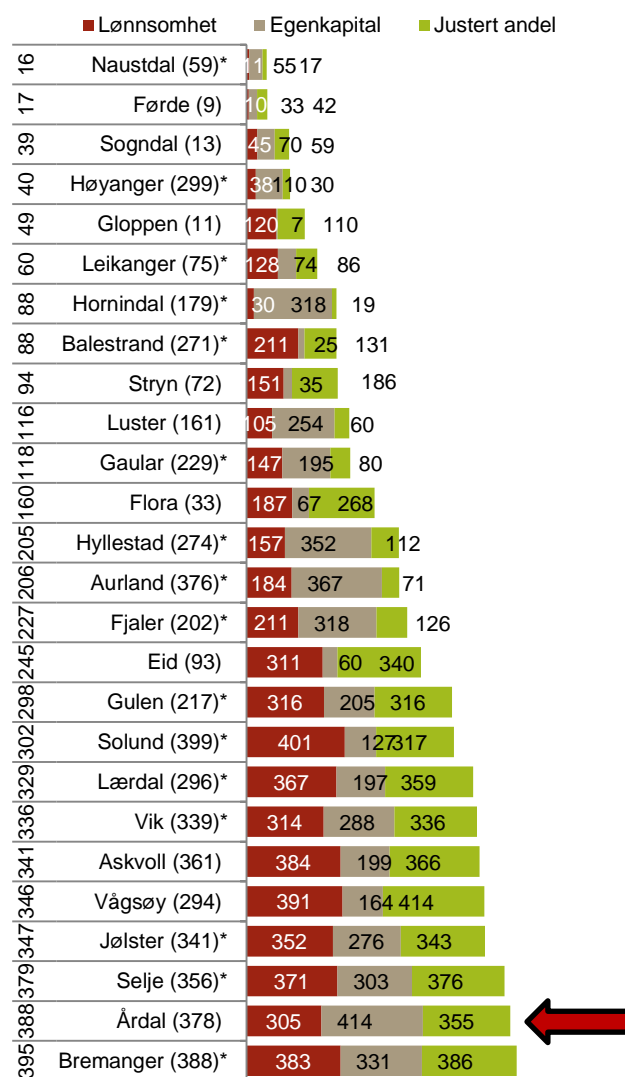
Figur 70: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Årdal sammenliknet med Norge og medianen av kommunene i Norge i perioden 2000-2013.

7.2.1 Lønnsomhetsindeksen for kommuner

I figur 71 ser vi hvordan kommunene gjør det på lønnsomhetsindeksen i 2013. Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer; andel foretak med positivt resultat, andelen av foretak med positiv egenkapital, og andel lønnsomme foretak justert for bransje, størrelse og alder på foretakene.

Årdal ble nummer 388 av 428 kommuner på lønnsomhetsindeksen for kommuner i 2013. Det var nest lavest av alle kommunene i Sogn og Fjordane.

Årdal skårer lavt på alle de tre lønnsomhetsindikatorerne. Siden Årdal skårer lavt både på lønnsomhetsindeksen og den bransjusterte andelen, kan ikke den lave lønnsomheten forklares av bransjestruktur.

Figur 71: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Sogn og Fjordane. Rangering blant landets 428 kommuner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren.

7.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette tok andelen vekstforetak seg opp, men falt ganske mye fra 2012 til 2013. I 2013 hadde 50,5 prosent av alle foretakene i Norge omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

I 2007, da andelen vekstforetak var høy på landsbasis, var den også høy i Årdal. I 2010 sank andelen betraktelig, og det var bare 32,3 prosent av selskapene i Årdal som hadde en omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

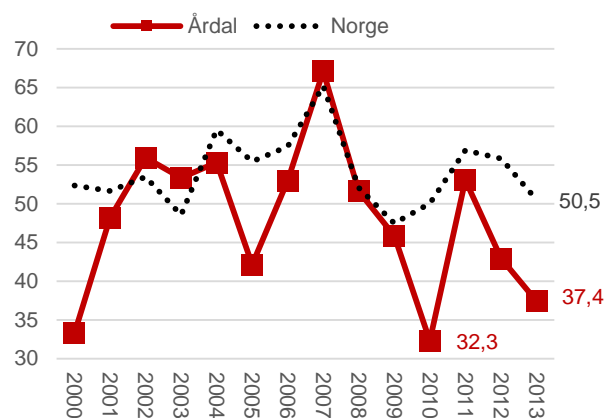
Andelen økte, for så å fall igjen. I 2013 hadde 37,4 prosent av foretakene omsetningsvekst høyere enn prisstigningen, et nivå som er ganske mye lavere enn snittet for Norge.

7.3.1 Vekstindeksen for kommuner

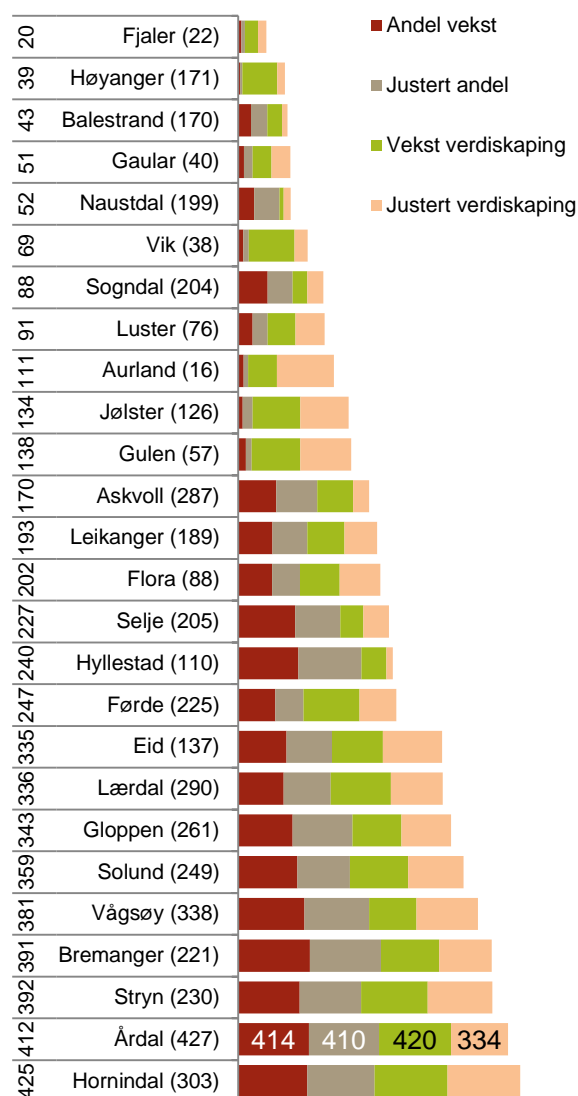
Vi måler veksten i næringslivet i kommunene ved hjelp av fire indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for foretakenes bransje, størrelse og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den siste er justert andel med vekst i verdiskaping. Den endelige vekstindeksen er basert på kommunenes rangering med hensyn til de fire vekstindikatorerne.

Vekstindeksen varierer ganske mye fra år til år, og en skal dermed ikke legge så mye vekt på et enkelt år, men svært lave verdier på vekstindeksen over en tiårsperiode er et dårlig tegn.

Over en tiårsperiode har Årdal rangert nest nederst blant alle kommunene i Norge på vekstindeksen. Plasseringen for 2013 er lav, nr. 412 av 428 kommuner, men bedre enn snittet for de foregående året. På indikatoren for den justerte verdiskapingen rangerer Årdal bedre enn på de andre indikatorene. Men Årdal rangerer lavt på alle indikatorene for vekst.

Figur 72: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Årdal og Norge.

Figur 73: Vekstindeksen for kommunene i Sogn og Fjordane. Rangering blant landets 428 kommuner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorerne vises i figuren.

7.4 NæringsNM for kommuner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med 11 indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en kommune, region eller fylke. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste elleve årene.

Figur 74 viser plasseringen til Årdal i årene 2000-2013.

Årdal gjorde det godt i 2007 og 2008, da kommunen rangerte langt over middels av norske kommuner. Årdals plassering falt dramatisk fra 2008 til 2009, og siden har rangeringen ligget lavt. I 2013 kom Årdal på 323. plass i NæringsNM.

7.4.1 Kommunene i Sogn og Fjordane

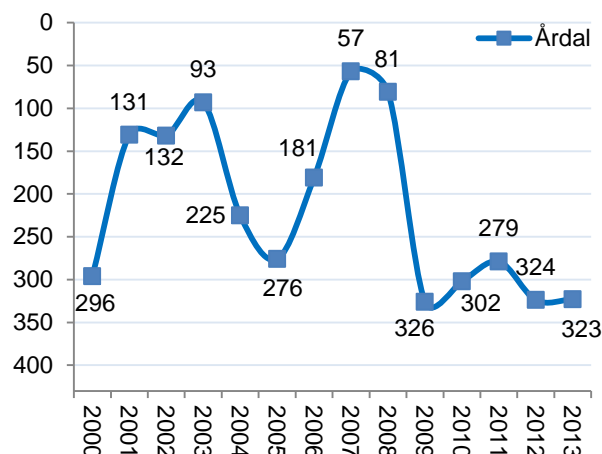
Mange kommuner i Sogn og Fjordane gjør det godt i NæringsNM. Sogndal kom på 6. plass i år, og Førde på en 32. plass.

I andre enden finner vi kommuner som Lærdal og Bremanger som kom nesten helt nederst i årets NæringsNM.

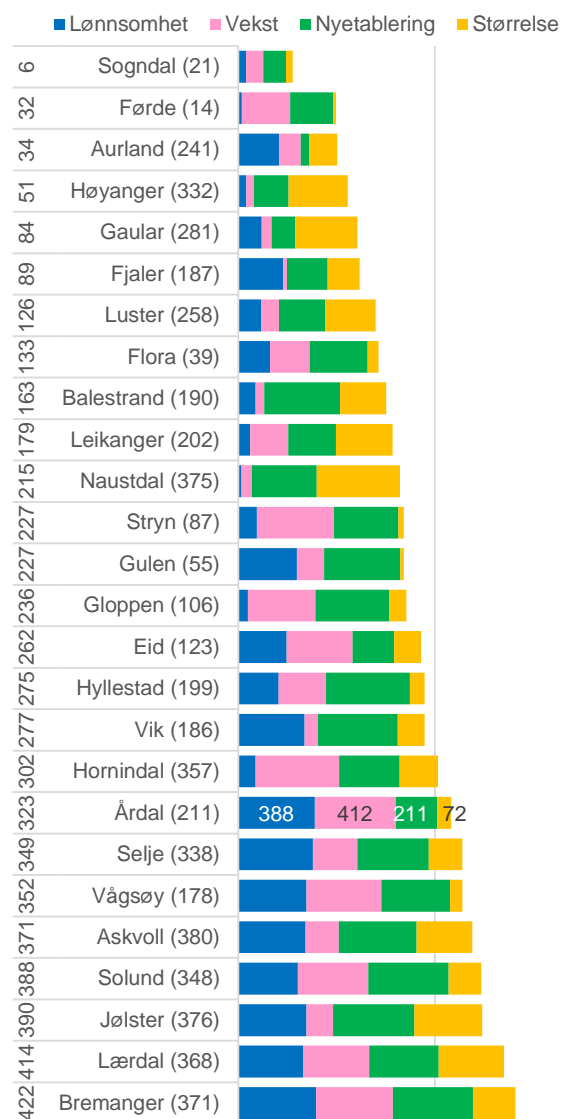
Årdals sin plassering i 2013 er lavere enn snittplasseringen for de siste ti årene. Vi så av figuren over at Årdal gjorde det generelt bedre i NæringsNM før 2009 enn etter.

Årdal gjør det relativt bra på indikatoren for størrelse. Det vil si at andelen antall arbeidsplasser utgjør som andel av befolkningen i kommunen er stor. Årdal gjorde det middels godt på indikatoren for nyetableringer, men meget dårlig på indikatoren for vekst.

Samlet sett ligger Årdal lavt både i fylket og på landsbasis.

Figur 74: Rangeringen til Årdal i NæringsNM i perioden 2000-2013.

Figur 75: NæringsNM for kommunene i Sogn og Fjordane. Rangering blant landets 428 kommuner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises inni figuren.

ⁱ Bransjeinndelingen tar utgangspunkt i registerdata for arbeidssted, med tilhørende NACE på 5-siffernivå. Fullstendig oversikt finnes på [\(link\)](#)

ⁱⁱ Vi baserer oss å at sysselsettingsandelene innenfor hvert årstrinn er konstant, og har brukt SSBs middelframskrivning om antall personer i alle årstrinn hvert år til 2040.

ⁱⁱⁱ Vi har brukt progressivt gjennomsnitt for de ti siste årene der veksten de siste årene teller mer enn de første.

^{iv} Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.